

Beleid en problematiek van lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst

In hoeverre sluit het huidige beleid op het gebied van homoseksualiteit aan op de problematiek van de doelgroep lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst en hoe kunnen we dit beleid verbeteren?

11-2-2011
Samenwerkingsverband Marokkaanse Nederlanders
Universiteit Utrecht
Floor Vermeer, 3242439

ABSTRACT

Homoseksualiteit is op juridisch en politiek vlak goed geaccepteerd. Op maatschappelijk vlak is de emancipatie echter nog niet voltooid. Binnen de Marokkaanse gemeenschap in Nederland is homoseksualiteit nog taboe. Lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst hebben het daarom erg moeilijk om te gaan met hun homoseksualiteit. Ze zijn bang om voor reacties van familie en vrienden en leiden vaak een dubbelleven. De negatieve reacties komen vaak voort uit onwetendheid, cultuur en religie. In dit onderzoek worden de factoren van homonegativiteit voor de doelgroep lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst en de problematiek onderzocht. Daarnaast wordt de toepasbaarheid van het huidige beleid getoetst op de doelgroep lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst.

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	3
1. Probleemanalyse - theoretisch kader	4
1.1 Algemene homo-emancipatie	4
1.2 Homo-emancipatie van lesbische vrouwen.....	8
1.3 Homo-emancipatie binnen de Marokkaanse gemeenschap	10
1.4 Concluderend: Problematiek homo-emancipatie lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst	16
2. Kwalitatief onderzoek - Probleemanalyse	17
2.1 Relativering	17
2.2 Ervaringen in het veld en probleemanalyse	18
3. Beleidsanalyse en aanbevelingen– Landelijk	23
3.1 Overheidsbeleid algemene homo-emancipatie.....	23
3.2 Landelijk beleid homo-emancipatie lesbische vrouwen.....	25
3.3. Landelijk beleid homo-emancipatie in de Marokkaanse kring.....	26
3.4 Kwalitatief onderzoek: Behoeftes landelijk beleid voor vrouwen van Marokkaanse afkomst.....	27
4. Beleidsanalyse en aanbevelingen - lokaal: Amsterdam, Rotterdam en Utrecht	31
4.1 Koplopersovereenkomst G4	31
Conclusie	35
Bibliografie	39
Bijlage I	40

INLEIDING

Dit onderzoek wordt geïnitieerd vanuit het Samenwerkingsverband van Marokkaanse Nederlanders (SMN). Het SMN is onderdeel van het Landelijke Overleg Minderheden (LOM) en voert het project uit : 'Bespreekbaar maken van homoseksualiteit in de Marokkaanse kring'.¹ Er worden een aantal activiteiten in de grote steden georganiseerd, waarbij ook specifieke activiteiten voor vrouwen en meiden van Marokkaanse afkomst. Het bleek dat de doelgroep lesbiennes van Marokkaanse afkomst niet goed te bereiken was, omdat er weinig vrouwen van de doelgroep aanwezig waren op de activiteiten.

Om die reden zal dit onderzoek zich richten op de doelgroep Marokkaanse lesbiennes en zal de toepasbaarheid van het huidige regeringsbeleid en lokaal beleid op deze doelgroep worden getoetst. De onderzoeksvraag is als volgt:

In hoeverre sluit het huidige beleid op het gebied van homoseksualiteit aan bij de problematiek van de doelgroep lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst en hoe kunnen we dit beleid eventueel verbeteren?

Er is weinig bekend over de precieze problematiek van lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst. Er zijn wel theorieën over de factoren van negatieve houdingen ten opzichte van homoseksualiteit. Ook is er onderzoek gedaan naar de problematiek van de autochtone lesbische vrouw en over de problematiek van Marokkaanse homoseksueel. Er is echter nog weinig bekend over de overlap tussen deze twee groepen, namelijk de Marokkaanse lesbische vrouw. Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zijn er 4 deelvragen opgesteld die per hoofdstuk beantwoord zullen worden. Dit gebeurt aan de hand van een literatuurstudie en een kwalitatief onderzoek door middel van interviews:

Deelvraag 1: Welke factoren zijn van invloed op de problematiek van lesbische vrouwen en op de problematiek van Marokkaans Nederlandse homoseksuelen en hoe kan dit worden gekoppeld aan de problematiek van lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst?

Deelvraag 2: Wat zijn de ervaringen in de praktijk wat betreft de problematiek van lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst?

Deelvraag 3: In hoeverre sluit het huidige landelijke homo-emancipatiebeleid aan bij de problematiek van de doelgroep lesbiennes van Marokkaanse afkomst?

Deelvraag 4: In hoeverre sluit het huidige lokale homo-emancipatiebeleid aan bij de problematiek van de doelgroep lesbiennes van Marokkaanse afkomst in Amsterdam, Rotterdam en Utrecht?

¹ Voor meer informatie over dit project: <http://www.smn.nl/project.php?id=16>

1. PROBLEEMANALYSE - THEORETISCH KADER

In dit hoofdstuk wordt er een probleemanalyse gedaan op het gebied van homoseksualiteit. Ten eerste wordt de problematiek van homoseksualiteit in brede zin onderzocht. Vervolgens zal de problematiek van lesbische vrouwen besproken worden en daarna wordt de problematiek van Marokkaans Nederlandse homoseksuelen onderzocht. Als laatste wordt hier van uit een link gelegd met de problematiek van de lesbische Marokkaans Nederlandse vrouw. Hieruit volgt de volgende deelvraag:

Deelvraag 1: Welke factoren zijn van invloed op de problematiek van lesbische vrouwen en op de problematiek van Marokkaans Nederlandse homoseksuelen en hoe kan dit worden gekoppeld aan de problematiek van lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst?

1.1 ALGEMENE HOMO-EMANCIPATIE

Sinds de laatste eeuw zijn begrippen zoals tolerantie, acceptatie en identiteitsvorming op het gebied van homoseksualiteit verwickeld geraakt in felle discussies over het wel of niet praktiseren van homoseksualiteit. Er zijn veel ontwikkelingen geweest betreffende de homo-emancipatie. Ook in Nederland zijn deze discussies gevoerd en is de emancipatie uitgegroeid tot een situatie van relatief ver gevorderde homoacceptatie. In Nederland mogen homoseksuelen sinds 2001 met elkaar trouwen en dat is toegestaan in maar weinig landen. Uit de voortgangsreportage van algemeen lesbisch- en homo-emancipatiebeleid blijkt dat Nederland in de wereldtop staat van het homo-emancipatie beleid. Nederland staat op nummer 1 bij een internationaal vergelijkend opinieonderzoek van 2010². Aan de participanten werd de volgende stelling voorgelegd: 'Homoseksuele mannen en lesbische vrouwen moeten vrij zijn om hun leven te leiden zoals zij dat willen.' 91% van de Nederlanders stemt hiermee in. Dit onderzoek concludeert dat sinds de laatste jaren de maatschappelijke attitude naar homo's positiever is geworden in Nederland. Slechts 9% van de bevolking stemde niet in met deze stemming. Aan dit onderzoek kunnen we echter opmerken dat de uitkomst veelal afhankelijk is van de vraagstelling en zal er ook rekening gehouden moeten worden met de sociale wenselijkheid van de antwoorden. Er zijn verschillende gebieden waarop acceptatie en tolerantie kunnen plaatsvinden. De vraag is daarom of mensen nog steeds deze positieve houding hebben tegenover homo's wanneer het dichtbij komt of dat het alleen geldig is wanneer er sprake is van een 'ver van mijn bed show'. Wanneer er in hun directe omgeving zoals familie en goede vrienden, iemand uitkomt voor haar of zijn homoseksualiteit, zal in veel gevallen wellicht negatiever worden gereageerd dan op het eerste gezicht lijkt. Wanneer een zoon of dochter aan zijn of haar ouders vertelt homoseksueel te zijn, botst dit met de wensen en het verwachtingspatroon van de ouder, zoals ik vermoed. We zien dat er in de beleidsnota van de overheid 'Gewoon

²Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap: *Voortgangsreportage lesbisch- en homo-emancipatiebeleid*, (2010) 5

homo zijn 2007-2010' verschillende vragen worden opgenomen, zoals: "Denkt u zich eens in dat u een dochter of een zoon hebt, die samenwoont met een vaste partner van hetzelfde geslacht. Kunt u aangeven hoe aanvaardbaar u dat vindt." 18 % van de ondervraagden vond dit (zeer) onaanvaardbaar. Deze vraag wordt niet meegeteld in de totale berekening van de negatieve houding ten opzichte van homoseksualiteit en is dus niet meeberekend in de 9 %. Er bestaat dus een brede acceptatie in de samenleving, maar deze is een stuk minder wanneer het dichterbij de mensen komt.³

Opvallend aan deze 9 %, die het niet eens is met de eerste stelling, is dat deze mensen uit een select aantal groepen komen. De 9 % die volgens dit onderzoek een negatieve houding heeft tegenover homoseksuelen zijn vooral te vinden bij jongeren en mensen uit religieuze en/of etnische kringen.

1.1.1 HOMOSEKSUALITEIT: DE BETEKENIS

Om een goed beeld te krijgen van de problematiek van homonegativiteit in Nederland zal het concept homoseksualiteit nader belicht moeten worden. Er zijn meerdere definities van homoseksualiteit. Vaak worden verschillende definities door elkaar gehaald en worden deze niet genoeg genuanceerd.

Een van deze definities omschrijft homoseksualiteit als seksuele activiteiten tussen mensen van hetzelfde geslacht. Deze definitie is echter niet helemaal volledig. Alleen de seksuele activiteit wordt hier aangegeven, maar niet de seksuele geaardheid in het algemeen.

In tegenstelling tot de term homoseksualiteit wordt de term biseksualiteit bijna nooit gebruikt. Wanneer een biseksueel (voorkeur voor beiden geslachten) een relatie heeft met het tegengestelde geslacht, is deze 'gewoon' hetero. Wanneer hij of zij een relatie heeft met iemand van hetzelfde geslacht wordt diegene homoseksueel genoemd. Homoseksualiteit wordt dus gebruikt wanneer men afwijkt van de heteroseksuele norm en wordt op die manier extra benoemd.⁴ Biseksualiteit is vaak ook minder zichtbaar omdat er alleen in de termen van hetero of homo gedacht wordt. Een transgender, een persoon die door het leven gaat als iemand van het andere geslacht, wijkt ook af van de norm. Men kan deze mensen niet in een hokje plaatsen van man of vrouw, dus ook niet in hokjes van homo of hetero.

Bij de bovenstaande omschrijving wordt echter een groot aandeel van de mannen of vrouwen vergeten die wel met het andere geslacht seksueel contact hebben of zelfs getrouwd zijn, terwijl hun homoseksuele oriëntatie gericht is op hetzelfde geslacht. Er moet dus een verschil worden gemaakt tussen homoseksuele activiteiten en homoseksuele

³ Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap: *Gewoon homo zijn. Lesbisch- en homo-emancipatiebeleid 2008-2011*, 2007, p 75, 76.

⁴ B. Dykes, 'Problems in defining Cross-Cultural "Kinds of homosexuality" – and a Solution', *Journal of Homosexuality* 38 (1999) 3

gevoelens.

Elk individuele persoon heeft te maken met de omgeving en kan niet exclusief leven zonder invloeden van buiten. Visies en concepten worden gevormd in een samenleving. Daarom moet elke vorm van homoseksualiteit of homoseksuele oriëntatie gezien worden in relatie met de individualiteit van een persoon en de heersende opvattingen en concepten over seksualiteit en gender in een samenleving.⁵ Cultuur en religie zijn hier van grote invloed en worden verder besproken in hoofdstuk 1.3.

Naast de verschillende definities van het begrip homoseksualiteit zijn er ook verschillende percepties van homoseksualiteit. Sommige mensen denken dat homoseksualiteit een eigen keuze is. Anderen denken dat het aangeboren is. De wetenschap kan hier nog geen duidelijk antwoord op geven. De meeste homoseksuelen wijzen erop dat ze er niet voor hebben gekozen. Zie hiervoor hoofdstuk 3. Hier zal nog verder onderzoek naar moeten worden gedaan.

Precieze cijfers van de homoseksuelen in Nederland zijn door deze verschillende definities niet duidelijk. Mensen kunnen homoseksuele gevoelens hebben, maar dit niet kenbaar maken. Men is niet te herkennen aan zijn of haar homoseksualiteit. Men schat in dat er van de Nederlanders tussen de 5 en 10 procent homoseksueel is.

In dit onderzoek zal de term homoseksualiteit gebruikt worden in de betekenis van seksuele oriëntatie en dus homoseksuele gevoelens van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen.

1.1.2 HOMONEGATIVITEIT

Een negatieve omgeving zorgt er voor dat het moeilijk is voor homoseksuelen om zich zelf te zijn en om te gaan met hun homoseksualiteit. Om deze negatieve omgeving positiever te maken is het belangrijk te weten waar de negativiteit vandaan komt.

Hoewel Nederland één van de meest homovriendelijke landen is, zijn er nog steeds negatieve houdingen tegenover homoseksuelen. Nog steeds vinden er geweldsdelicten plaats tegenover homo's. Er zijn meer negatieve houdingen bij mannen dan bij vrouwen. Homonegativiteit is dus seksegerelateerd. Over het algemeen zijn mannen positiever tegen homoseksuele vrouwen dan tegenover homoseksuele mannen blijkt uit het onderzoek van Dykes. Mannen die homoseksueel gedrag vertonen zouden hun rol van masculiniteit in de samenleving verliezen. De genderspecificaties binnen de samenleving zijn dus erg belangrijk. De hypothese is hoe meer masculien de samenleving is, hoe negatiever de houding tegenover homoseksuelen is.⁶

⁵ Dykes, 'Problems in defining Cross-Cultural "Kinds of homosexuality"', 10

⁶ D.J. Allen, T. O. Oleson, 'Shame and Internalized Homophobia in Gay Men', *Journal of homosexuality* 37 (1999) 295

Ook leeftijd is een belangrijke factor in het voorspellen van negatieve houdingen. Ouderen zijn volgens het onderzoek van Hensly⁷ minder tolerant dan jongeren.

1.1.3 ALGEMENE GESCHIEDENIS HOMO-EMANCIPATIE

In Nederland staat de homo-emancipatie nog niet zo lang op de agenda. In 1911 werd het artikel 248bis op het gebied homoseksualiteit toegevoegd aan het wetboek van Strafrecht. Hierin stond dat seksuele contacten tussen mensen van het zelfde geslacht strafbaar werden bevonden. In 1912 richtte Jacob Schorer de eerste Nederlandse homo-organisatie op. Het duurde echter nog heel lang voordat dit artikel werd afgeschaft, namelijk pas in 1975.⁸

Er werden onderzoeken gedaan waarbij homoseksuelen negatief beschreven werden. Ze zouden geestelijk ziek zijn, crimineel en seksueel geobsedeerd. Het onderzoek werd dan ook voornamelijk gedaan door psychiaters met het doel homoseksualiteit te genezen.⁹ Pas later in de jaren '60 en '70 werd er serieus academisch onderzoek gedaan naar de condities waarin homoseksualiteit kan bestaan en werd in de wetenschap bestreden dat homoseksualiteit een ziekte zou zijn. In 1968 werd er een onderzoek uitgevoerd door Mary McIntosh, die stelde dat homoseksualiteit in elke samenleving aanwezig zou zijn, maar dat er maar in enkele samenlevingen een eigenlijke homoseksuele identiteit kan worden gecreëerd. Zij onderzocht in welke omstandigheden een homoseksuele identiteit kan ontstaan. homoseksuelen kunnen wel seksuele handelingen verrichten met iemand van hetzelfde geslacht, maar zullen zichzelf geen homoseksueel noemen en dus geen homoseksuele identiteit claimen.¹⁰ In de laatste jaren is juist deze identiteit belangrijk geworden in Nederland. Veel homo's en lesbiennes komen 'uit de kast' en laten openlijk weten dat zij homoseksueel zijn.

Het COC, opgericht in 1946, is de langst bestaande landelijke homo-organisatie in Nederland. Het ontstond onder de naam the Shakespeare club, en deze werd later omgedoopt tot het Cultureel Ontspannings Centrum. In deze tijd was homoseksualiteit verboden en is de organisatie onder deze naam opgericht voor homoseksuelen binnen de samenleving. Het echte doel van de organisatie werd niet breed uitgedragen. Homoseksualiteit werd in die tijd vooral behandeld door medici en psychiatrie. In de jaren 60 werd langzaam aan het taboe doorbroken en werd het COC echt zichtbaar als een homo-organisatie en kwamen er ook andere homoverenigingen op, zoals de Rode Flikkers, die zich

⁷ C. Hensley et al., 'Examining the Relationship Between Female Inmate Homosexual Behavior and Attitudes Toward Homosexuality and Homosexuals', *International Journal of Sexuality and Gender Studies* 7 (2002) 296

⁸ Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau, *Steeds gewoner, nooit gewoon; Acceptatie van Homoseksualiteit in Nederland*, (2010) 24

⁹ G. Sullivan, P.A. Jackson, 'Introduction: Ethnic Minorities and the Lesbian and Gay Community', *Journal of homosexuality* 36 (1999) 2

¹⁰ G. Sullivan, P.A. Jackson, 'Introduction: Ethnic Minorities and the Lesbian and Gay Community', *Journal of homosexuality* 36 (1999) 3

afzetten tegen het brave COC. In de maatschappelijke sfeer was homoseksualiteit echter bij lange na nog niet geaccepteerd. In de jaren 70 kwam hier langzaam een verandering in.

Door de opkomst van vrouwenbewegingen lieten ook lesbische vrouwen meer van zich horen en werden meer vrouwen actief in het COC. In de jaren '90 werden er wetten ingevoerd als de Algemene Wet Gelijke Behandeling en de openstelling van het burgerlijk huwelijk voor paren van gelijk geslacht in 2001. Het idee bestaat vandaag de dag dat de homo-emancipatie ondertussen voltooid is. Wettelijk en politiek gezien is dit inderdaad het geval, maar homo's en lesbiennes ervaren nog steeds veel negatieve houdingen. In de maatschappelijke sfeer is de emancipatie nog steeds niet voltooid. De samenleving oogt relatief tolerant ten opzichte van homoseksualiteit, maar de laatste jaren is er sprake van opkomend homogeweld. Ook al is de samenleving op het gebied van discriminatie en gelijke rechten geëmancipeerd, toch laat de sociale acceptatie nog te wensen over. Het SCP, het Sociaal Cultureel Planbureau, spreekt van moderne homonegativiteit.¹¹

Door de migrantenstroom in de jaren 60 is er meer culturele diversiteit ontstaan binnen de Nederlandse samenleving gekomen. Hierdoor is er wrijving ontstaan in de samenleving, waarbij normen en waarden nog wel eens kunnen botsen. De laatste jaren zijn er steeds meer initiatieven opgestart om ook homoseksualiteit bij de allochtonen meer bespreekbaar te maken.

1.2 HOMO-EMANCIPATIE VAN LESBISCHE VROUWEN

1.2.1 GESCHIEDENIS HOMO-EMANCIPATIE LESBISCHE VROUWEN

Ettorre, een sociologe op het gebied van homoseksualiteit bij vrouwen, deelt de mate van de lesbische homo-emancipatie op in drie soorten. De traditionele, de sociale en idealistische vorm. Deze vormen komen veelal overeen met die van mannen maar kwamen wat later op gang door de positie van de vrouw in de samenleving. Net zoals bij mannen werden ook lesbische gevoelens als een ziekte beschouwd in de eerste helft van de 19^e eeuw. Er was geen sprake van een homoseksuele identiteit, maar van een negatief zelfbeeld door schuldgevoelens tegenover de samenleving. Dit is de traditionele vorm van homo-emancipatie.

De eerste helft van de 19^e eeuw kwam het feminisme op gang en daarbij ook de identiteitsvorming van lesbiennes. Lesbiennes werden hierdoor zichtbaarder in de samenleving en stredden voor hun rechten en acceptatie binnen de samenleving. Lesbiennes zelf kregen ook het inzicht dat zij niet de enigen waren met homoseksuele gevoelens. Zij zagen dat er nu ook andere mensen dezelfde gevoelens hadden als zij. De isolatie was verdwenen. Waar lesbische homoseksualiteit eerst een persoonlijke worsteling was, was het nu sociaal en collectief aanwezig in de samenleving. Het taboe op het onderwerp is minder geworden, en lesbische gevoelens worden gedoogd. Het is nu een maatschappelijk

¹¹ COC Nederland, *Beleidsvisie; Homo-, lesbisch, biseksueel en transgenderbeleid*, (2006) 11

vraagstuk. Dit is de sociale vorm van homo-emancipatie.

De laatste manier vorm van homo-emancipatie is het idealisme. Lesbische vrouwen kunnen dan uit de kast komen, maar kunnen zich daarnaast ook openlijk op straat vertonen. Er bestaat dan dus openbare tolerantie.¹² Deze drie vormen van behandeling van homoseksualiteit in de samenleving zijn vandaag te dag alle drie nog aanwezig. Hoewel over het algemeen het beleid graag de idealistische vorm zou bereiken, is deze helaas nog niet bereikt. Ook bestaan er nog steeds ideeën van de traditionele fase.

1.2.2 SCHIJNACCEPTATIE

Over het algemeen zijn vrouwen minder zichtbaar in het debat dan mannen. De lesbische emancipatie loopt achter op die van de man. Ettorre¹³ wijt dit in een onderzoek in 1980 aan de genderongelijkheid tussen mannen en vrouwen in het algemeen. De problemen van vrouwen blijven onopgemerkt door de masculiniteit van de samenleving. Ook de homoseksualiteit van vrouwen en bijkomende emancipatie blijft daarom onopgemerkt.

Homoseksualiteit bij vrouwen lijkt op het eerste gezicht beter geaccepteerd dan homoseksualiteit bij mannen. Lesbische vrouwen vallen echter minder op in hun homoseksualiteit. Wanneer twee vrouwen hand in hand lopen, kan dit ook op een vriendschappelijke band duiden, terwijl ze misschien een relatie hebben. Op deze manier kan een lesbienne haar gevoelens beter verbergen. Wanneer er een daadwerkelijke coming out plaatsvindt, blijkt de acceptatie een stuk minder, aldus Ettore. Het algemene beeld van de samenleving is namelijk dat een vrouw op zoek moet zijn naar een man.¹⁴

Ettorre haalt aan dat de norm van de samenleving bepalend is voor de acceptatie van lesbiennes. De rol van cultuur is daarbij erg belangrijk en daarbij wordt de vraag gesteld hoe masculien of feminien de samenleving is.

Hoewel lesbische vrouwen op het eerste gezicht beter geaccepteerd lijken te worden, blijkt dit volgens FemFusion, een organisatie opgericht voor de emancipatie van lesbische vrouwen, nog steeds niet zo te zijn. Deze 'schijnacceptatie' kan verklaard worden doordat lesbische liefde meteen gekoppeld wordt met seks.¹⁵ Er blijken nog steeds weinig bijeenkomsten voor vrouwen plaats te vinden. De reden die FemFusion hiervoor geeft is dat vrouwen relatief onzichtbaar blijven. Voor de algemene acceptatie is dit natuurlijk redelijk gemakkelijk, omdat de lesbiennes simpelweg niet opgemerkt worden. De politieke en emancipatoire agenda van het COC blijft gericht op mannen. Er wordt vanuit gegaan dat de algemene homo-emancipatie, dus de acceptatie van homomannen, ook geldt voor

¹² E. Ettorre, *Lesbians, Woman & Society* (Boston 1980) 73

¹³ Ettorre, *Lesbians, woman & society* (Boston 1980) 3

¹⁴ Ettorre, *Lesbians, woman & society*, (Boston 1980) 7

¹⁵ Femfusion, *Beleidsstuk: Lesbische emancipatie, wat is dat?* (2002) 3

vrouwen.¹⁶ Volgens Femfusion blijken de behoeften van homomannen en lesbiennes echter sterk uiteen te lopen. Dit komt dan doordat vrouwen nog veel hebben te overwinnen op het gebied van vrouwenemancipatie en daar dus ook voor moeten vechten. Het lesbische imago is over het algemeen veel negatiever door de koppeling met seks.¹⁷ Door het gebrek aan specifiek beleid en weinig aandacht in de samenleving voelen lesbische vrouwen zich niet geaccepteerd volgens FemFusion. Er bestaat dus een verschil tussen daadwerkelijke erkenning en mogelijke acceptatie.¹⁸

1.3 HOMO-EMANCIPATIE BINNEN DE MAROKKAANSE GEMEENSCHAP

Er is een aantal groepen waarbij de homoacceptatie relatief laag is, waaronder etnische minderheden en levensbeschouwelijke groeperingen.¹⁹ Vooral jongeren binnen deze groepen hebben een zeer negatieve attitude wat betreft homoseksualiteit. Zoals al eerder gezegd zijn deze cijfers geheel afhankelijk van de vraagstelling en is de mate van acceptatie belangrijk om mee te nemen. Uit de cijfers van de SCP blijkt dat in Nederland de Marokkaanse Nederlanders negatief tegenover homoseksualiteit staan met 26 % waarvan 7 % helemaal negatief. Bij de autochtonen is dit 2 %, waarvan 0 % helemaal negatief. Echter een groot aantal Marokkaanse Nederlanders (33 %) staat neutraal tegenover homoseksualiteit. (autochtonen: 9 %) Bij Nederlandse Marokkanen is 41 % positief, en bij de autochtone bevolking 90 %. In het geval van de Marokkaanse gemeenschap zijn er een aantal factoren aan te wijzen voor een relatief negatievere houding. In het volgende hoofdstuk worden de factoren religie, migratie en cultuur behandeld.

Binnen de Marokkaanse gemeenschap worden twee problemen gevonden; een externe en een interne negatieve houding ten opzichte van homoseksualiteit vanuit de eigen etnische kring. Vanuit de etnische kring is er een negatieve houding tegenover homoseksuelen in het algemeen. Homo's en lesbiennes hebben geen problemen binnen hun eigen familiekring maar voelen zich niet veilig op straat en kunnen hun seksualiteit niet uiten uit angst voor negatieve reacties. Het blijkt dat deze negatieve reacties vaak van jongeren met een etnische achtergrond komen. (externe negatieve houding). Maar homoseksualiteit binnen de Marokkaanse gemeenschap zelf is nog steeds taboe en deze groep blijft onzichtbaar (interne negatieve houding) Marokkaans Nederlandse homoseksuelen kunnen moeilijk uitkomen voor hun homoseksualiteit uit angst voor reacties uit hun eigen gemeenschap. Dit blijkt uit het kwalitatief onderzoek dat in het volgende hoofdstuk wordt beschreven.

¹⁶ Femfusion, *Lesbische emancipatie* (2002) 2

¹⁷ Femfusion, *lesbische emancipatie* (2002) 1

¹⁸ Femfusion, *lesbische emancipatie* (2002) 2

¹⁹ OCW: *Voortgangsreportage* (2010) 7

1.3.1 COLLECTIEVE CULTUUR

Niet alleen de houding is negatief, maar er kunnen ook incidenten plaatsvinden van huiselijk geweld gerelateerd aan eer.²⁰ Familiebanden binnen Marokkaanse cultuur zijn dus heel belangrijk. Deze cultuur is een collectivistische clan samenleving, waarbij de gemeenschap verantwoordelijk is voor het falen of het succes hebben van een individu. Wanneer een familielid in de ogen van de familie 'onbehoorlijk' gedrag vertoont, is dat een schande voor de hele familie en wordt de eer geschonden. Om als homoseksueel van Marokkaanse afkomst uit te komen voor de eigen geaardheid is daarom zo goed als onmogelijk, omdat dit ernstige consequenties heeft voor de band met de familie. Een 'coming out' is in de meeste gevallen niet mogelijk. Waar veel homoseksuelen voor kiezen, is leven in twee kringen. Voor de familie leeft een vrouw samen met 'een' vriendin, niet haar partner. Er wordt dus geen homoseksuele identiteit geclaimd. Wanneer de familie er wel achterkomt is men vaak bang voor uitstoting of (eer gerelateerd) geweld.

Een homoseksuele identiteit binnen de Marokkaanse cultuur is vaak niet haalbaar. Een coming out, zoals veel autochtone Nederlandse homo's die hebben, is in de Marokkaanse gemeenschap daarom ook teveel om te verwachten.²¹ Daarnaast is seksualiteit in het algemeen in de Marokkaanse gemeenschap een taboe om over te praten. Het blijkt dat Turks- en Marokkaans Nederlandse jongeren minder kennis van seksualiteit hebben dan autochtone leeftijdgenoten.²²

De Marokkaanse cultuur (en de islam) hebben duidelijke richtlijnen voor de rolverdeling tussen man en vrouw wat betreft typisch mannelijk en wat typisch vrouwelijk gedrag is.²³ Voor jongeren is homoseksueel gedrag onmannelijk en zij zien dit als 'product van een verwerpelijke maatschappij'²⁴

1.3.2 INVLOED ISLAM

Homoseksualiteit is dus binnen de etnische en religieuze gemeenschap een moeilijk bespreekbaar onderwerp. Vaak wordt religie hiervoor als oorzaak aangewezen. De laatste tijd is er veel kritiek op de islam. Het zou aanzetten tot negativiteit tegen homoseksuelen. Wanneer we echter gaan kijken naar andere religies, zullen we tegenkomen dat de meeste religies homoseksualiteit afwijzen. Wanneer een homoseksueel uit een religieuze Marokkaanse familie komt heeft hij of zij te maken met een botsing tussen twee levenswijzen. die niet samen lijken te gaan. Aan de ene kant wil een homoseksueel vaak

²⁰ OCW: *Voortgangsreportage* (2010) 8

²¹ Forum, *Homoseksualiteit en gedeeld burgerschap* (2003) 5

²² SCP, *Steeds gewoner, nooit gewoon* (2010) 266

²³ ACB Kenniscentrum, *Marokkaanse jongens en homonegativisme. Een kwestie van opvoeding? Kennisdossier 1* (2010) 14

²⁴ ACB Kenniscentrum, *Marokkaanse jongens en homonegativisme* (2010) 15

zichzelf zijn, maar aan de andere kant heeft men te maken met verschillende codes en gebruiken binnen de culturele of religieuze context. De familie staat vaak niet positief tegenover homoseksualiteit en men zal de kans lopen verstoten te worden door de familie. De vraag is of religie daadwerkelijk van invloed is op de houding tegenover homoseksualiteit als vaak verondersteld wordt in de media.

In het onderzoek van Adamczyk en Pitt wordt de invloed van religie en culturele context op houdingen tegenover homoseksualiteit onderzocht. Zij stellen dat de politieke en economische stabiliteit van een samenleving bepaalt in welke mate religie invloed heeft op de houding van de samenleving tegenover homoseksuelen.²⁵ Religie speelt een grotere rol in landen waar een sterke zelfexpressieve culturele oriëntatie heerst (een politieke en economische stabiliteit) dan in landen waar een overlevingsoriëntatie overheerst.²⁶ Zij geven als verklaring hiervoor dat wanneer een samenleving steeds moet kampen met economische onzekerheid men eerder waarden en normen ondersteunt die bekend zijn dan dat men controversiële waarden (zoals homoseksualiteit) ondersteunt. Wanneer mensen niet over de basisbehoeftes van de samenleving hoeven te strijden, kan men ook andere niet dominante vormen van levenswijzen tolereren, zoals homoseksualiteit. In een land met een overlevingsoriëntatie heeft religie geen invloed, omdat de gehele samenleving niet openstaat voor afwijkende levenswijzen. In een zelfexpressieve samenleving krijgt religie een grotere rol toebedeeld omdat daar meer ruimte voor is.²⁷ Samengevat zijn mensen in een zelfexpressieve samenleving over het algemeen positiever tegenover homoseksualiteit dan in een overlevingssamenleving, maar zijn religieuze groepen binnen de zelf expressieve samenleving meer negatief in vergelijking met de niet-religieuze groepen. Wanneer we dit toepassen op de situatie in Nederland is de redenering als volgt: In Nederland is er sprake van een zelfexpressieve samenleving. Binnen de Nederlandse samenleving is het verschil in homoacceptatie daarom ook groter tussen religieuzen en niet-religieuzen. Volgens Adanczyk en Pitt hebben moslims relatief gezien een negatievere houding tegenover homoseksualiteit dan ongelovigen, maar die attitude is bij protestantse christenen minstens even groot. Religie heeft dus wel degelijk invloed op de houding tegenover homoseksuelen en vergroot de negativiteit, maar is echter niet de enige factor, zoals vaak verondersteld wordt.

1.3.3 MIGRATIE, MULTICULTURALITEIT EN IDENTITEITSVORMING.

In opdracht van FORUM is er een onderzoek uitgevoerd naar andere factoren voor een negatieve houding tegenover homoseksualiteit. Zij relateren een homonegatieve houding aan migratieproblemen en de daarbij horende integratieproblemen.²⁸ Wanneer

²⁵ A. Adamczyk, C. Pitt, 'Shaping attitudes about homosexuality: The role of religion and cultural context', *Elsevier* 38 (2009) 348

²⁶ Adamczyk, 'The role of religion', (2009) 339	Cultuurbehoud		
²⁷ Adamczyk, 'The role of religion', (2009) 348	Identiteitsvorming		
²⁸ Forum, <i>Homoseksualiteit en gedeeld burgerschap</i> , (2003) 3,4	JA	NEEN	
	JA	Integratie	Assimilatie
	NEEN	Separatie	Marginalisatie

Figuur 1: Contact en participatiemodel Berry (1980)

immigranten naar Nederland komen, komen zij in een totaal andere cultuur aan dan waar ze uit vertrokken zijn. Er wordt verondersteld dat de cultuurshock vaak groter is dan verwacht. Volgens het integratiemodel van Berry (figuur 1), zijn er twee invloeden op acculturatie (de mate van aanpassen aan de ontvangende samenleving): participatie en cultuurbehoud. Volgens Berry vindt er pas integratie plaats als er van beide sprake is. Zie de tabel hieronder.²⁹

In hoeverre het mogelijk is de eigen cultuur te behouden en toch aan te passen aan de nieuwe cultuur is een lastig onderwerp, waar veel verschillende opinies over gevormd zijn. Voor immigranten is het daarom een moeilijk proces waaraan zij onderworpen worden. Zij moeten een nieuwe identiteit vormen binnen een samenleving, die anders is. Hiermee kunnen we ook goed het verschil duiden tussen homonegativiteit tussen verschillende generaties. De 1^e generatie is vaak negatiever tegenover homoseksualiteit dan de latere generaties omdat er meer integratie plaatsvindt bij vroegere generaties.³⁰ Dit geldt echter niet voor jongeren.

Identiteitsvorming is vooral voor kinderen (2^e generatie) een probleem, omdat zij zich aan twee culturen behoren aan te passen die met elkaar kunnen botsen. Als puber zijn kinderen in een leeftijdsfase waar ze op zoek zijn naar hun eigen identiteit. Voor Marokkaans-Nederlandse jongeren is dit extra moeilijk, omdat ze te maken hebben met socialisatie binnen twee milieus in de Nederlandse context. Het is voor jongeren van Marokkaanse afkomst daarom extra moeilijk om een eigen identiteit te vormen. Marokkaanse Nederlanders voelen zich vaak gediscrimineerd. Door negatieve impulsen zetten pubers zich af tegen hun omgeving en door de negatieve impulsen (discriminatie) om hen heen zetten ze zich af tegen de Nederlandse samenleving.³¹ In een rapport van het ACB-Kenniscentrum 'Allochtonen, geloof en homoseksualiteit' wordt gesteld dat door de negatieve en selectieve uitingen in de media wordt geëist dat homoseksualiteit ook door de Marokkaanse gemeenschap geaccepteerd wordt. Dit heeft vaak een tegengestelde uitwerking zodat men juist terugvalt op de vertrouwde eigen cultuur.³² Het is daarom de vraag of we van een gemeenschap die veel gedragcodes en religieuze verschillen heeft met de Nederlandse, dezelfde mate van acceptatie kunnen verlangen op dit moment. Homoseksualiteit is binnen de gemeenschap niet onbekend, maar is onbespreekbaar.

²⁹ J.W. Berry, 'Acculturation as varieties of adaption' In: A. Paddilla, *Acculturation: Theory, models and some new findings* (Boulder 1980) 9-25

³⁰ SCP, *Steeds gewoner, nooit gewoon* (2010) 278

³¹ ACB Kenniscentrum, *Marokkaanse jongens en homonegativisme* (2010) 10

³² ACB Kenniscentrum, *Allochtonen, geloof en homoseksualiteit. Kennisdossier 2* (2010) 15

1.3.4 JONGEREN EN OPVOEDING

“Verdachten van fysiek geweld zijn meestal jongens tussen de 17 en 25 jaar oud. De verdachten zijn even vaak van autochtoon-Nederlandse als van Marokkaanse afkomst (beide 36%). Aangezien van alle Amsterdamse jongeren tot en met 24 jaar 39% tot de eerste en 16% tot de tweede groep behoort, zijn Marokkanen oververtegenwoordigd als verdachten van de genoemde vorm van geweld.”³³

Waarom Marokkaans Nederlandse jongeren vaak negatiever zijn is onder andere te verklaren aan de hand van de opvoeding. De Nederlandse opvoeding verschilt essentieel met de Marokkaanse. Door de migratie van Marokkanen naar Nederland komen de opvoedingsmethodes van de Marokkaanse ouders in aanraking met de opvoeding met westerse normen. “Opvoeding binnen Marokkaanse gezinnen in Nederland kan niet los worden gezien van het migratieproces.” vindt ACB-Kenniscentrum (Kenniscentrum voor emancipatie en participatie). Met de migratie naar een vreemde cultuur, een samenleving met een andere opvoeding en controlesysteem, treden er ook veranderingen in de opvoeding op. Gezinnen kunnen zich meer gaan aanpassen aan de opvoeding van de autochtone bevolking of men houdt meer vast aan de eigen normen en waarden en wordt zo strenger in de opvoeding.³⁴

Volgens Bouman kan de Marokkaanse cultuur gedefinieerd worden als een collectieve cultuur.³⁵ De Nederlandse samenleving kan getypeerd worden als een individuele cultuur. In een collectieve cultuur zijn individuele belangen ondergeschikt en zijn collectieve belangen belangrijk. Belangrijke normen en waarden zijn loyaliteit, gehoorzaamheid en respect.³⁶ Opvoeding is een belangrijke overdrachtsfase voor normen en waarden en reflecteert daarom de cultuur. Er wordt een onderscheid gemaakt in drie soorten opvoedingsstijlen: Autoritair, autoritatief en permissief. Collectivistische samenlevingen zoals die in Marokko hebben in vergelijking met Nederland een autoritaire opvoedingsstijl. Deze heeft als kenmerken weinig affectie jegens de kinderen, maar veel controle over de activiteiten van het kind. Hier wordt een westers beeld van affectie bedoeld. De opvoeding is gericht op conformiteit in plaats van autonomie zoals in individualistische samenlevingen³⁷ In Nederland wordt de autoritatieve opvoedingsstijl nagestreefd. Deze stijl is meer gericht op overleg en gelijkwaardigheid tussen kind en ouder. Deze opvoedingsstijl zit tussen de autoritaire en permissieve stijl in (veel affectie en weinig controle). De conclusie die

³³ L. Buijs et al., ‘Als ze maar van me afblijven’, *Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling Gemeente Amsterdam* (2008) 6

³⁴ ACB Kenniscentrum, *Marokkaanse jongens en homonegativisme* (2010) 6

³⁵ ACB Kenniscentrum, *Marokkaanse jongens en homonegativisme* (2010) 5

³⁶ L. Eldering, *Cultuur en opvoeding* (Lemniscaat 2008) 160

³⁷ ACB Kenniscentrum, *Marokkaanse jongens en homonegativisme* (2010) 5

Bouman trekt is: “De manier van opvoeden, autoritair en aan de hand van dwingend gedrag, maakt het vervolgens voor een kind of jongere erg moeilijk om zich aan deze normen te onttrekken of een autonomie in denken en handelen te ontwikkelen die ruimte biedt voor het ter discussie stellen van deze normen en waarden.”³⁸ Dit is een typerende uitspraak voor een individualistische samenleving, aangezien deze gericht is op de autonomie van een kind. Deze scheiding tussen collectivisme en individualisme is echter erg extreem. Ook binnen de Nederlandse samenleving zijn er verschillen te ontdekken in opvoeding en zijn er ook vormen van autoritaire opvoeding te vinden. Killen en Wainryb geven kritiek op de opvatting dat collectivisme en individualisme twee gescheiden constructen zijn in hun onderzoek en concluderen dat culturen niet kunnen worden ingedeeld in één bepaalde categorie, maar kenmerken hebben van beide constructen. Culturen zelf zijn ook niet heterogeen. Deze indeling kunnen we als handvaten beschouwen, maar we moeten dus oppassen niet te zwart/wit te denken.³⁹

1.3.5 MACHOCULTUUR EN HOMOGEWELD

In de Marokkaanse cultuur vindt de opvoeding niet alleen binnenshuis plaats maar ook door de gemeenschap om het gezin heen. Op straat worden kinderen gecorrigeerd door mensen buiten de familie. In Nederland is de opvoeding veelal domein binnen het gezin en eventueel de school. Wanneer ouders uit Marokko naar Nederland komen is de controle buiten het gezin weg. Binnenshuis is er sprake van autoritaire strenge regels. Doordat er in Nederland geen sprake is van een controlesysteem buitenshuis, hebben kinderen op straat alle vrijheid. Hierbij wordt er dan vooral gedoeld op jongens, omdat zij binnen het gezin meer vrijheid hebben dan meisjes. Er ontstaat een zogenaamde straatcultuur van hangjongeren. Mannelijk gedrag is hier erg belangrijk. Homoseksuelen vertonen naar het idee van deze jongeren en dus vooral door jongens geen ‘correct’ mannelijk gedrag. Door de al eerder genoemde identiteitscrisis en de negatieve houding en discriminatie ten opzichte van de minderheidsgroep Marokkanen, zetten de jongeren zich af tegen de samenleving. De kinderen krijgen bijval van de ouders, doordat ouders de nieuwe cultuur vergelijken met de eigen cultuur en botsingen ondervinden. De jongeren krijgen de normen en waarden mee van de cultuur van hun ouders en door wrijving op het gebied van bijvoorbeeld seksualiteit met de Nederlandse cultuur, zetten zij zich daartegen af.

Homoacceptatie is in deze tijd één van de belangrijkste emancipatiedoelen van Nederland. Vanuit de Marokkaanse cultuur is homoseksualiteit een omstreden onderwerp. Dit wordt in het volgende hoofdstuk meer uitgewerkt. De opvoeding, religie, cultuur en het leven in twee culturen geeft voor jongeren dus een extra moeilijkheid bij het vormen van

³⁸ ACB Kenniscentrum, *Marokkaanse jongens en homonegativisme* (2010) 8

³⁹ M. Killen, C. Wainryb, ‘Independence and interdependence in diverse cultural Contexts’, *New Directions for Child and Adolescent Development* (2000) 17

een eigen identiteit. Vanuit de Nederlandse samenleving wordt homoacceptatie geëist. Dit is op zich goed, maar werkt averechts bij Marokkaans Nederlandse jongens volgens het ACB Kenniscentrum. Door het feit dat Marokkaans Nederlandse jongeren zelf niet positief in het daglicht staan heden te dag, voelen zij zich in een hoek gedrukt en 'gedwongen' om homoseksuelen te accepteren en zetten zich daartegen af.⁴⁰

1.4 CONCLUDEREND: PROBLEMATIEK HOMO-EMANCIPATIE LESBISCHE VROUWEN VAN MAROKKAANSE AFKOMST

Er is weinig bekend over de precieze problematiek van lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst. Er zijn wel theorieën over de factoren van negativiteit jegens homoseksuelen vanuit de autochtone en allochtone samenleving. Ook is er onderzoek gedaan naar de problematiek van de autochtone lesbische vrouw en over de problematiek van de Marokkaans Nederlandse homoseksueel. Er is echter nog weinig bekend over de overlap tussen deze twee groepen, namelijk de Marokkaanse lesbische vrouw. Deze groep is dus nog erg onzichtbaar. We kunnen echter wel veel problematiek proberen te koppelen aan de problematiek van de lesbische vrouw van Marokkaanse afkomst.

Uit de literatuur blijkt dat lesbische vrouwen te maken hebben met onzichtbaarheid en op een mannen gerichte aanpak van homo-organisaties. Vanuit de Marokkaanse gemeenschap heerst er een negatieve houding door de factoren: religie, migratie, opvoeding en (macho) cultuur. We zouden kunnen stellen dat lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst met beiden problemen te maken hebben. In het volgende hoofdstuk wordt daarom praktijk onderzoek gedaan naar de problematiek van deze specifieke doelgroep met het doel het beleid te kunnen verbeteren.

⁴⁰ ACB Kenniscentrum, *Allochtonen, geloof en homoseksualiteit. Kennisdossier 2* (2010) 15

2. KWALITATIEF ONDERZOEK - PROBLEEMANALYSE

Er is weinig literatuur te vinden over de doelgroep lesbiennes van Marokkaanse afkomst. Om meer inzicht te krijgen in de problematiek van deze groep werd er een kwalitatief onderzoek gedaan. In dit hoofdstuk wordt aan de hand van een zestal interviews (5 experts en 1 lesbienne van Marokkaanse afkomst) een toetsing van de theorie gedaan en wordt er een aanvulling gegeven op de verworven informatie. Er is geprobeerd een groot aantal lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst te interviewen, maar de doelgroep bleek niet bereid deze af te nemen. Er is geprobeerd op verschillende wijze geprobeerd de doelgroep te bereiken. Er zijn verschillende organisaties benaderd die werken met lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst. Daarnaast is er gebruik gemaakt van verschillende activiteiten van SMN om in contact te komen met de vrouwen. Het heeft helaas niet mogen baten. Dit is een bevestiging van de onzichtbaarheid en angst tot openheid van de doelgroep. Uiteindelijk is het gelukt één interview af te nemen met een lesbische Marokkaans Nederlandse vrouw. Hiernaast zal ik gebruik maken van interviews van experts die met de doelgroep werken en ervaring hebben met de problematiek.⁴¹ In dit hoofdstuk wordt dus de volgende vraag beantwoord:

Deelvraag 2: Wat zijn de ervaringen in de praktijk betreffende de problematiek van lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst?

2.1 RELATIVERING

Veel respondenten geven aan dat er binnen de Marokkaanse gemeenschap zeker nog een taboe is op gebied van homoseksualiteit en dat er negatieve houdingen bestaan. Sommige respondenten geven echter aan dat dit erg vergroot wordt in de media en dat het beeld flink overdreven is. Ook bij autochtone Nederlanders is homoseksualiteit nog steeds een issue. Binnen de autochtone Nederlandse samenleving zijn er ook een aantal groepen te vinden die evenwel negatief staan tegenover homoseksualiteit, zoals binnen (orthodox) christelijke gemeenschappen nog een grote mate van homo-negativiteit heerst. Zoals beschreven in het vorige hoofdstuk is de negatieve houding afhankelijk van de mate van nabijheid. Wanneer homoseksualiteit in het gezin voorkomt en dus dichtbij is, kan het heel anders liggen.

Souad Boumedien, een lesbienne van Marokkaanse afkomst, zegt hierover: *“Ook hier is het niet altijd bespreekbaar hoor, ik ken ook mensen die hun koffers moesten pakken. Dan denk je ook dat Nederlanders altijd begrijpend zijn. Dat is wel het beeld dat er bestaat. Ik kan gemeentes in Nederland aanwijzen die er uiterst negatief tegenover staan, die altijd wel politiek correcte antwoorden zullen geven, omdat dat niet meer in de tijd past. Ze zullen het in veel meer bedekte termen zeggen.”*

⁴¹ De beschrijving van de respondenten staat in bijlage 1.

Het is een interessant vervolgonderzoek om te relatie te onderzoeken tussen de politieke opinie van bepaalde kleine gemeentes en de uitvoer van het beleid van gemeentes op het gebied van homoseksualiteit.

2.2 ERVARINGEN IN HET VELD EN PROBLEEMANALYSE

2.2.1 DUBBELLEVEN

Het algemene beeld dat de experts gaven over de problematiek van lesbische vrouwen met een Marokkaanse achtergrond was dat vrouwen die zij begeleiden vrijwel nooit uitkomen voor het feit dat ze lesbisch zijn. In de meeste gevallen zijn meisjes te bang voor de reactie van de familie en de gemeenschap. Daarom leiden ze vaak een dubbelleven en vertellen ze het niet. Binnen de gay scene vertellen ze het vaak wel, omdat ze dan met lotgenoten zijn en niet bang hoeven te zijn voor negatieve reacties. Dit is echter vaak erg stressvol omdat ze altijd uit moeten kijken dat niemand hen zal zien en niet volledig zichzelf kunnen zijn thuis. Voor hen is het fijn om contact te hebben met lotgenoten zodat ze daar in ieder geval wel zichzelf kunnen zijn. Ook vrezen ze toevallige ontmoetingen met andere Marokkaanse vrouwen, omdat er een niet geringe kans is dat deze het zullen door vertellen aan de familie van de lesbienne. Het komt nog relatief vaak voor dat vrouwen, bewust van hun lesbisch zijn, toch gaan trouwen met een man. Vanuit het gezin wordt er erg op aangedrongen dat meisjes gaan trouwen. Soms gebeurt het dat de meisjes uitgehuwelijkt worden. Veel meiden waar de respondenten mee te maken krijgen kiezen er vaak voor om een schijnhuwelijk aan te gaan, of zelfs een echt huwelijk, zodat ze voldoen aan de verwachtingen van de familie. Meiden zijn er bang voor om verstoten te worden door de familie of teruggestuurd te worden naar Marokko om genezen te worden. Ze willen de familie niet teleurstellen en voldoen dus aan hun eisen.

De experts krijgen vaak te horen van de meiden dat ze hun familie niet willen teleurstellen. Ze voelen dat ze een verantwoordelijkheid hebben tegenover hun familie. Zoals in het vorige hoofdstuk is behandeld, heeft de Marokkaanse cultuur kenmerken van het collectivisme, waarbij loyaliteit, gehoorzaamheid en respect heel belangrijk zijn.

“Rahma el Hannoufi zegt hierover het volgende: “Marokkanen leven nog steeds wel in een wij cultuur, terwijl de autochtone bevolking veel meer vanuit het ik redeneert, vanuit het individu. Daar zit het verschil. Je bent altijd bezig met verantwoording naar anderen toe. Soms bewust, soms onbewust. Maar je houdt altijd rekening met je ouders en je omgeving. Je houdt er veel meer rekening mee dan de autochtone Nederlander.”

Van elk meisje in de Marokkaanse cultuur wordt verwacht dat ze trouwt. De druk uit de cultuur is dus erg groot. Niet alleen de druk om te trouwen is heel groot, maar Marokkaanse meiden willen ook heel graag aan de verwachtingen voldoen.

“Je denkt, jeetje hoe kan ik dit nou rijmen? Je verwacht het zelf ook niet van je leven. Je hebt ook altijd het idee dat je ooit een partner krijgt en kinderen krijgt, al had ik daar nooit echt

heel erg veel over gefantaseerd. Het was voornamelijk eerst voor mezelf lastig, en natuurlijk houd je rekening met je omgeving dat die het net zo lastig of misschien nog wel lastiger zullen vinden. Je wilt ze niet graag teleurstellen, dus dat speelt absoluut een rol.”(Souad Boumedien)

Het is dus erg moeilijk voor lesbische meiden van Marokkaanse afkomst om er mee om te gaan dat ze lesbisch zijn. Het is echter belangrijk om op te merken dat de meiden en vrouwen die bij deze experts binnenkomen het al heel moeilijk hebben en dat deze misschien niet representatief zijn voor de hele doelgroep. Niet bij alle families zal er zo heftig gereageerd worden als in de verhalen hierboven en zij hebben wellicht de hulpverleningsinstanties niet nodig. De Marokkaans Nederlandse lesbienne Souad is namelijk wel uitgekomen voor haar familie en haar familie accepteert haar en haar partner nu. Precieze cijfers kunnen er daarom niet gegeven worden, maar het is zeker een feit dat er veel Marokkaans Nederlandse meiden problemen die in deze situatie zitten hulp nodig hebben.

2.2.2 ONWETENDHEID

Aan de hand van de interviews en verschillende praktijkervaringen kan worden afgeleid dat binnen de Marokkaans (heteroseksuele) gemeenschap het beeld heerst dat homoseksualiteit een keuze is. In het boek, ‘Mijn geloof en mijn geluk’ van Imad el Kaka en Hatice Kursun wordt dit bevestigd. Zo zegt Hakima, een meisje van Marokkaanse afkomst met lesbische gevoelens: *“Mijn liefde voor vrouwen is inherent aan mij en dat kan ik, hoe graag ik het ook zou willen, er niet uitslaan. Hij (mijn vriend) moest eens weten hoe vaak ik Allah heb gesmeekt om mij hetero te maken. Tevergeefs, ik ben nog steeds lesbisch en vraag Allah vergiffenis om deze zonde.”* Ook bij de activiteiten van SMN is dit naar boven gekomen. Naar aanleiding van de opmerking van een Marokkaans Nederlandse vrouw: *“Als mijn kind homo is, dan is het mijn kind niet meer!”*, vroeg ik Souad een verklaring voor deze felle reactie:

“Het is absoluut onwetendheid, want je zag ook wat er gebeurde. Naarmate ze er meer over wist werd ze minder negatief. Mijn ouders hebben er ook gewoon een weg in gevonden. Natuurlijk: het is niet makkelijk. Je wordt er wel op aangesproken door anderen, of het past niet met hun waarden en normen. Maar aan de andere kant, als je zoveel van je kind houdt is het ook wel iets waarmee je mee om kan gaan. Het is ook gemakzucht. Zolang ze er niet mee geconfronteerd worden kunnen ze zich zo’n houding permitteren.”

Rahma el Hannoufi werkt bij Stichting Ofra en doet het project BROOS waarbij homoseksualiteit binnen de Marokkaanse gemeenschap bespreekbaar wordt gemaakt en er meer diversiteit binnen de witte homo-organisaties wordt gecreëerd. Een activiteit georganiseerd vanuit dit project is een weekendje weg met Marokkaans Nederlandse heteroseksuele meiden en lesbische autochtone meiden waarbij ook bevestigd wordt dat onwetendheid een grote rol speelt:

“Ik geloof er wel in dat je door voorlichting en mensen bij elkaar brengen het meeste bereikt. Het lijkt een softe aanpak, maar het heeft veel met onwetendheid te maken. We kunnen er heel makkelijk over praten, maar uiteindelijk is het gewoon mensen bij elkaar brengen. In het weekend van de meiden werden vooroordelen letterlijk weggenomen.”

Volgens Rahma el Hannoufi komt deze onwetendheid voort uit een taboe dat heerst over bepaalde onderwerpen binnen de Marokkaanse gemeenschap.

“Ik denk dat homoseksualiteit niet het probleem is, maar dat heel veel onderwerpen gewoon niet bespreekbaar zijn. Onderwerpen zoals seksualiteit zijn niet bespreekbaar binnen gezinnen en binnen groepen. Ik denk dat dit de lastigheid is.”

Ook Marokkaans Nederlandse meiden weten dus niet wat er precies met ze aan de hand is. Souad Boumedien geeft aan dat homoseksualiteit en seksualiteit over het algemeen niet bespreekbaar is binnen de Marokkaans gemeenschap vergeleken met de autochtone gemeenschap:

Ja, over het algemeen is dat gewoon een taboe. Er zijn weinig ouders zijn die daar echt open voor staan. Ik denk dat dit er absoluut toe bijdraagt. Ik denk dat in de Nederlandse samenleving mensen zich beter kunnen uitdrukken.”(...) “{Marokkaans Nederlandse} Ouders zouden veel meer moeten doen aan voorlichting, ook over seksualiteit. Zolang dat niet gebeurt weten de jongeren misschien ook wel helemaal niet wat er met hen aan de hand is. Voorlichting wordt veelal nagelaten. Ik denk dat weinig ouders hun kinderen goed seksueel voorlichten.”

De problemen die onder andere veroorzaakt worden door onwetendheid bij lesbische vrouwen zijn volgens Patty Franken anders dan die bij mannen.

Patty Franken: *“Er is één groot verschil: vrouwen gaan met problemen op een hele intrinsieke manier om. We zien veel zelfverwonding en zelfdestructief gedrag. Mannen externaliseren het probleem, dus die doen dat heel erg naar buiten, zij gaan heel erg snel seksuele contacten aan. Zij vluchten in drank, drugs en geweld.”*

2.2.3 MASCULINITEIT EN SOCIALE CONTROLE

Naast onwetendheid wordt ook masculiniteit als reden genoemd voor een negatieve houding ten opzichte van homoseksualiteit. Naar voren komt dat mannen over het algemeen negatiever zijn dan vrouwen. Moeders en zussen blijken in de praktijk minder veroordelend te zijn. Mannen moeten hun mannelijkheid en hun eer bewaken.

Isjed Hussain: *“Bij de mannen wordt de mannelijkheid aangetast. Het heeft met een machocultuur te maken. Maar je ziet het in Nederland ook. Het zijn dan ook de mannen die*

er eerder veel meer moeite mee hebben dan vrouwen. Het botst met de eigen mannelijkheid.”

Zoals Isjed Hussain ook al aangeeft heerst deze machocultuur ook binnen de Nederlandse samenleving, maar wordt dit versterkt binnen de Marokkaanse gezinnen, omdat de cultuur veel collectivistische kenmerken heeft. Het is dus belangrijk dat er binnen een gemeenschap niet geroddeld wordt en de eer van de familie is daarbij erg belangrijk. Patty Franken zegt hierover:

“Bij de mannen in de gezinnen, het is een machocultuur, er wordt van vrouwen verwacht dat ze gaan trouwen. ‘De eer van de familie zit tussen de benen van het meisje’. Dus bij de man is het een kwestie van eer.”

Er komen weinig vrouwen naar hulpverleningsinstanties. Volgens Isjed Hussain ligt dit aan de sociale controle voor meisjes binnen het gezin.

Isjed Hussain: *“Het is ook vaak zo dat uit cijfers naar voren komt dat Marokkaans Nederlandse meiden in studieresultaten het heel goed doen, omdat ze vaak meer sociale controle hebben. In die zin kan het voor hen een uitvlucht zijn. Ze hebben dus minder vrijheden hebben en minder tijd andere dingen te doen, zoals uitgaan of op hulpverlenersorganisaties af te stappen. Jongens krijgen vaak veel meer vrijheid.”*

2.2.4. IDENTITEITSVORMING

Patty Franken analyseert dat in veel gevallen Marokkaans Nederlandse vrouwen hun lesbisch zijn niet als deel van hun identiteit zien. Ze weten van jongs af aan dat het niet hoort en willen daarom niet uit de kast komen. Dit bewustzijn dat het niet hoort is een gevolg van de opvoeding, die deel is van cultuur en religie. Dit bemoeilijkt de eigen acceptatie van lesbische vrouwen. Zij kunnen zichzelf niet accepteren omdat dat niet pas binnen de normen en waarden. Religie is dus vooral voor de identiteitsvorming lastig en terwijl dit bij jongens leidt tot externalisering van de gevoelens, zoals geweld, drank en drugs, keert dit bij meiden vaker naar binnen en krijgen ze te maken met psychische problemen.

Volgens Patty Franken, projectleider van I2Rotterdam bij Rotterdam Verkeert, is religie enigszins belangrijk voor de emancipatie van de lesbische vrouw, maar dat het vooral voor de zelfacceptatie van homoseksuele jongeren een groot issue is. Moenira Shirwa bevestigt dit:

“Religie is van erg grote invloed. Religie vormt je basis: je normen en waarden en principes. Dus dan ga je aan jezelf twijfelen, ben ik goed of ben ik slecht?”

Rahma el Hannoufi zegt hier echter over dat op het gebied van negativiteit naar homoseksuelen toe dat religie het proces versterkt, maar met homohaar en geweld heeft religie niets te maken. In dat geval wordt religie als excuus gebruikt, maar is niet de oorzaak. Religie versterkt het proces van negatieve houdingen tegenover homoseksualiteit, zodat

mensen minder open staat voor homoseksualiteit in hun omgeving. Dit komt door het overtuigende karakter van religie, waarbij bepaalde normen en waarden vast staan. Dit houdt in de meeste gevallen echter niet in dat er geweld of haat bij komt kijken.

Religie is een onderdeel van de cultuur en daarom ook hecht met elkaar verweven is. De religie is daarom zeker een oorzaak van homonegativiteit, en daarbij niet alleen de islam, maar ook bijvoorbeeld het christendom, maar volgens de meeste respondenten zijn cultuur en opvoeding belangrijker. De opvoeding kan islamitisch zijn, maar met de opvoeding wordt meegegeven dat homoseksualiteit niet kan en mag,

De islam is niet onverenigbaar met homoseksualiteit. Zoals gezegd brengt religie innerlijke spanningen met zich mee. In de Koran staat dat homoseksualiteit niet mag (het verhaal van Lot) en het is daarom moeilijk te aanvaarden voor Marokkaans Nederlandse lesbiennes dat ze gevoelens hebben voor vrouwen. Het staat echter niet lijnrecht tegenover elkaar. Er zijn talloze opvattingen over hoe de islam te beschouwen. Souad Boumedien is bijvoorbeeld een Marokkaans Nederlandse lesbienne, maar beschouwt zichzelf ook als moslim. Het was voor haar moeilijk om zichzelf te aanvaarden met lesbische gevoelens, maar de oorzaak lag niet alleen in de religie, maar vooral ook in familie en verwachtingspatronen

3. BELEIDSANALYSE EN AANBEVELINGEN – LANDELIJK

Voor dit onderzoek zal er vooral gefocust worden op organisaties die homoseksualiteit bespreekbaar maken in verschillende bevolkingsgroepen en op de organisaties die specifiek de belangen van de doelgroep lesbiennes behartigen en hoeverre deze twee gecombineerd worden. Op deze manier wordt de volgende vraag beantwoord:

Deelvraag 3: In hoeverre sluit het huidige landelijke homo-emancipatiebeleid aan op problematiek van de doelgroep lesbiennes van Marokkaanse afkomst?

3.1 OVERHEIDSBELEID ALGEMENE HOMO-EMANCIPATIE

3.1.1 DOELSTELLINGEN VAN DE OVERHEID

De overheid financiert vanuit het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de homo-emancipatie binnen Nederland. Dit ministerie is verantwoordelijk en heeft in de kabinetsperiode van Balkende IV een beleidsplan neergezet. De overheid stelde in 2010 nog 3,3 miljoen euro beschikbaar voor homo-emancipatie en heeft dit dus ook hoog op de agenda staan. De voortgangsreportage van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) laat zien hoever de homo-emancipatie binnen Nederland in 2010 is, vergeleken met hiervoor en welke verbeteringen kunnen worden doorgevoerd.

Over het algemeen is de toon van het Rapport van de SCP dat de homo-emancipatie nog steeds vooruit gaat. De attitude tot homoseksuelen is over het algemeen beter geworden in de laatste jaren en Nederland staat op de top van landen op het gebied van homo-emancipatie. De laatste tijd komen er echter steeds meer delicten in het nieuws waarbij sprake is van negatief gedrag ten opzichte van homoseksuelen. De nadruk wordt vaak gelegd op homo-negativiteit vanuit de allochtone bevolking. Uit percentages blijkt dat jongeren met een multiculturele achtergrond relatief vaak betrokken zijn bij dit soort delicten.⁴² Het nieuwe kabinet moet nu bepalen hoe het homo-emancipatiebeleid verder zal moeten worden uitgevoerd en zet daarom ook in op de emancipatie binnen groepen met een multiculturele achtergrond of een levenbeschouwelijke achtergrond.⁴³ Hiermee worden bedoeld: godsdienstige Nederlanders, Turkse en Marokkaanse Nederlanders.⁴⁴

De houding tegenover homoseksuelen in Nederland is over het algemeen positief, toch is de emancipatie volgens het kabinet nog niet voltooid. Alhoewel op juridisch gebied de rechten van homoseksuelen relatief goed geregeld zijn, is de sociale acceptatie nog niet voltooid. Homoseksualiteit wordt in de directe naaste omgeving minder geaccepteerd. Dit

⁴² Zie hiervoor Hoofdstuk 1.3

⁴³ Homo-emancipatie: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/homo-emancipatie>

⁴⁴ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Voortgangsreportage lesbisch- en homo-emancipatiebeleid*, (2010) 5

geldt ook zeker voor de autochtone, niet religieuze bevolking.⁴⁵ Het hoofddoel van het homo-emancipatiebeleid is daarom: *Het bevorderen van de sociale acceptatie van homoseksuelen onder de Nederlandse bevolking.* Daarvoor stelt het vijf operationele doelen:

- het bespreekbaar maken van homoseksualiteit in verschillende bevolkingsgroepen;
- het aanpakken van geweld en intimidatie tegen homo's en lesbiennes;
- het stimuleren van maatschappelijke bonden, zowel landelijk als lokaal;
- het bijdragen aan een homovriendelijke omgeving op school, op het werk en in sport;
- het vervullen van een actieve internationale en Europese rol.⁴⁶

Ook zal er vanuit de andere ministeries bijgedragen worden aan de homo-emancipatie in Nederland en zullen vanuit daar maatregelen worden genomen, bijvoorbeeld op het gebied van veiligheid voor homo's.

3.1.2 ORGANISATIES

Voor het behalen van deze doelen worden er financiële middelen vrijgesteld voor bepaalde organisaties die kunnen bijdragen aan de homo-emancipatie. Hieronder zijn enkele (landelijke) organisaties genoemd in de beleidsnota.

- COC
Het COC speelt een grote rol in de bevordering van lokale en landelijke samenwerking op het gebied van homo-emancipatie. Deze kan de middelen verspreiden voor verschillende doelgroepen. Het COC heeft zowel landelijk als lokaal veel mogelijkheden en werkt veel samen met maatschappelijke organisaties.
- Movisie
Movisie is een organisatie voor kennis en advies voor maatschappelijke ontwikkeling. Het kabinet stelt middelen beschikbaar voor ondersteuning van gemeentebestuur op het gebied van homoseksualiteit.⁴⁷
- Schorer
Schorer is een organisatie die homoseksuele mannen en vrouwen kennis en faciliteiten biedt op het gebied van gezondheid en welzijn. Schorer maakt echter duidelijk het verschil tussen mannen en vrouwen en de verschillende behoeftes hiertussen.⁴⁸

⁴⁵ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Gewoon homo zijn. Lesbisch- en homo-emancipatiebeleid 2008-2011* (2007) 9

⁴⁶ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Gewoon homo zijn. Lesbisch- en homo-emancipatiebeleid 2008-2011* (2007) 13, 14

⁴⁷ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Gewoon homo zijn. Lesbisch- en homo-emancipatiebeleid 2008-2011* (2007) 24

⁴⁸ Voor meer informatie: <http://www.schorer.nl/41/voor-vrouwen/hulpverlening/>

Deze organisaties behartigen de belangen van homoseksuelen binnen de Nederlandse samenleving. Veelal ontstaan er allianties tussen de verschillende organisaties; met elkaar of met lokale initiatieven. Uiteraard zijn er nog meer organisaties die werkzaam zijn op het gebied van homoseksualiteit, maar de hierbovengenoemden zijn belangrijk zijn voor dit onderzoek.

3.2 LANDELIJK BELEID HOMO-EMANCIPATIE LESBISCHE VROUWEN

3.2.1 FEMFUSION

In de beleidsplannen van de overheid wordt er gesproken over de doelgroep lesbiennes. Veelal de meeste homo-organisaties richten zich op beide doelgroepen, maar vaak zijn er relatief meer mannen dan vrouwen aanwezig op activiteiten. Er zijn verschillen tussen vrouwelijke en mannelijke homoseksuelen en de emancipatie van de lesbische vrouw wordt nog wel eens over het hoofd gezien door hun onzichtbaarheid. De activiteiten en projecten sluiten daarom niet altijd aan bij de doelgroep (lesbiennes) of zij voelen zich minder aangesproken. In het beleid zijn er daarom middelen door de overheid vrijgesteld voor Femfusion om lesbische vrouwen met het emancipatieproces te helpen. Femfusion is een organisatie die opkomt voor de belangen van lesbische vrouwen en heeft het doel: “Het creëren van een (multi)cultureel platform voor lesbische vrouwen, lesbische activiteiten en de lesbische levensstijl”.⁴⁹ Dit wordt gedaan door middel van een virtueel platform voor lesbische vrouwen dat een ontmoetingsplek is voor hen. Allochtone lesbiennes worden in het beleidsplan van Femfusion wel genoemd en Femfusion is van mening dat er in het huidige beleid te weinig rekening wordt gehouden met de speciale problematiek van deze groep. Binnen de allochtone hulpverlening is er te weinig aandacht voor lesbische vrouwen in vergelijking met homoseksuele mannen. Femfusion zou graag de doelgroep lesbiennes willen bereiken door een landelijke aanpak gericht op biseksuele en lesbische vrouwen.⁵⁰ Daarom is het project Lesbisch debat op gang gebracht en het streeft de volgende doelen na:

- 1) het bepalen en structureren wat ‘Lesbische Emancipatie’ precies inhoudt en
- 2) hoe dit tot uitvoering kan worden gebracht, zodat het kader kan worden bepaald voor de beleidsstrategie en -uitvoering voor de komende jaren
- 3) het aan de lesbische doelgroep kenbaar maken dat haar ‘fifteen minutes of fame’ is aangebroken en dat het van belang is haar wensen en noden nu kenbaar te maken
- 4) de hetero maatschappij kennis te laten maken met de lesbische identiteit(en)

De vraag is nu of stichting Femfusion ook aansluit bij de behoeftes van lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst. Zoals in het vorige hoofdstuk besproken is, is een ‘coming out’ voor vrouwen in de Marokkaanse gemeenschap geen optie. Daarentegen zal deze

⁴⁹ Voor meer informatie: <http://www.stichtingfemfusion.nl/>

⁵⁰ Femfusion, *Beleidsstuk: Lesbische emancipatie, wat is dat?* (2002) 4

organisatie er wel voor zorgen dat lesbische vrouwen over het algemeen beter zichtbaar zullen worden binnen de Nederlandse samenleving, waarbij impliciet ook Marokkaanse lesbiennes zichtbaarder kunnen worden. Marokkaans Nederlandse lesbiennes kunnen op het digitaal platform wel terecht met vragen, maar echter niet met een vragen over de omgang met hun seksuele geaardheid binnen hun eigen cultuur.

3.2.2 STICHTING ONDERSTEBOVEN

Ook Stichting OndersteBoven behartigt de belangen van lesbische vrouwen. De stichting stelt zichzelf het doel: “Stichting OndersteBoven is eind 2006 opgericht om de maatschappelijke acceptatie van vrouwen – en in het bijzonder die van lesbische en biseksuele vrouwen – te bevorderen. Om dit doel te bereiken, maakt OndersteBoven deze groep vrouwen graag zichtbaar.”⁵¹

Stichting OndersteBoven probeert deze doelstelling te halen door verschillende activiteiten voor lesbische vrouwen te organiseren en het initiëren van een onderzoek naar de ervaringen van lesbische en biseksuele vrouwen in verschillende sociale contexten en de gevolgen hiervan op de psychosociale gezondheid van vrouwen. (Gedaan door de Universiteit van Amsterdam) De stichting vindt dat er te weinig informatie is over deze doelgroep.⁵² Vanaf 2010 heeft Stichting OndersteBoven in alliantie met COC Nederland het project ‘Zichtbaar Lesbisch’ opgestart. Op deze manier is de financiële steun voor lokale kleine activiteiten die de zichtbaarheid van Lesbische vrouwen in Nederland vergroot.

We zien hier dat er nog steeds geen specifieke aandacht is voor lesbische vrouwen met een multiculturele achtergrond, laat staat voor lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst.

3.3. LANDELIJK BELEID HOMO-EMANCIPATIE IN DE MAROKKAANSE KRING

Het bespreekbaar maken van homoseksualiteit is binnen het overheidsbeleid onderverdeeld in 3 deeldoelen, namelijk: het bespreekbaar maken in levensbeschouwelijke orthodoxe kringen, in kringen van etnische minderheden en op scholen. In de nota van het homo-emancipatiebeleid 2008-2011 zegt het kabinet gemeenten en provincies te zullen aanmoedigen om lokale en regionale initiatieven op dit terrein te steunen. Dit gebeurt door een alliantie met landelijke organisaties.

Ook COC richt zich op de doelgroep homoseksuelen met een multiculturele achtergrond. In samenwerking met plaatselijke of landelijke organisaties worden er projecten uitgevoerd zoals het project Respect2love. COC Nederland, Artikel 1, FORUM, Schorer, Movisie, Rotterdam Verkeert en Teletrust hebben er samen voor gezorgd dat er een

⁵¹ Voor meer informatie: <http://www.stichtingondersteboven.nl/>

⁵² Sociaal Cultureel Planbureau, *Steeds gewoner, nooit gewoon; Acceptatie van Homoseksualiteit in Nederland* (2010) 24

site kon ontstaan voor homoseksuele jongeren met een multiculturele achtergrond. Op deze manier wordt er aan de behoefte aan een (digitale) ontmoeting met lotgenoten tegemoet gekomen. Daarnaast is er informatie beschikbaar voor homoseksuelen met een multiculturele achtergrond.

Ook bestaat er samenwerking op het gebied van levensbeschouwing en homo-emancipatie in de vorm van het project De Dialoog.⁵³ De Dialoog is een initiatief van COC Nederland, Het Humanistisch verbond en Stichting Malaica⁵⁴ en wil gesprekken aangaan om zo een beter begrip voor andere groepen te creëren. Stichting Malaica is een landelijke organisatie voor homoseksuelen met een etnische achtergrond. De organisatie is weinig bekend bij de meeste hulpverleners en heeft verder ook weinig samenwerking met andere (lokale) homo-organisaties op het gebied van etniciteit.

Een aantal samenwerkingsverbanden van het Landelijke Overleg voor Minderheden (LOM) doet ook mee aan het bespreekbaar maken van homoseksualiteit binnen de etnische minderheden. Het SMN in het bijzonder, besteedt aandacht aan het bespreekbaar maken van homoseksualiteit binnen de Marokkaanse gemeenschap. Dit project zorgt voor een aantal activiteiten in de grote steden in het land in samenwerking met lokale organisaties. Ook worden er specifieke activiteiten gepland voor lesbische vrouwen en meiden.

Homo-organisaties zijn vooral erg wit. Dit heeft te maken met de westerse blik van deze organisaties. Zoals de dag van de coming out. Dit sluit totaal niet aan bij de behoeftes van de allochtone lesbiennes en homo's volgens veel allochtone homoseksuelen.⁵⁵

3.4 KWALITATIEF ONDERZOEK: BEHOEFTE LANDELIJK BELEID VOOR VROUWEN VAN MAROKKAANSE AFKOMST

Hoewel er organisaties bestaan voor lesbische vrouwen, zoals Femfusion en Stichting OndersteBoven, zijn er geen (landelijke) organisaties op het specifieke gebied van lesbische vrouwen met een multiculturele of Marokkaanse achtergrond. Ook is er geen landelijk beleid op het gebied van lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst. In dit deelhoofdstuk wordt onderzocht welke behoeftes er zijn vanuit de doelgroep en welke aanbevelingen gedaan kunnen worden voor het beleid.

Omdat de doelgroep Marokkaanse lesbiennes erg onzichtbaar en moeilijk bereikbaar is, is het lastig om hun behoeftes te meten. Zij waren vaak niet bereid om een interview te doen. We kunnen echter veel leren van de experts die werken met de doelgroep.

Het is ook niet alleen om die reden lastig om de behoeftes te meten, maar ook omdat er binnen de groep Marokkaanse lesbiennes veel diversiteit bestaat. Er moet onder andere rekening gehouden worden met uit wat voor soort familie ze komen, traditioneel of vrijdenkend, van welke leeftijd ze zijn, hoe sterk ze in hun schoenen staan en in welke fase

⁵³ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Gewoon homo zijn. Lesbisch- en homo-emancipatiebeleid 2008-2011* (2007) 23

⁵⁴ Voor meer informatie: <http://www.dedialoog.nu/over-de-dialoog>

⁵⁵ I. Mink, R. Schriemer, *Gay in Rotterdam. Down & Out of Out & Proud?* (RADAR 2010) 165

ze zitten van identiteitsontwikkeling en de keuze die ze maken met hun lesbische gevoelens. De invloed van deze factoren zal daarom ook nog verder onderzocht moeten worden.

3.4.1 BEHOEFTES

Zoals gezegd zijn lesbische vrouwen van Marokkaans afkomst erg onzichtbaar. Meiden zijn bang om voor hun homoseksualiteit uit te komen en treden daarom liever niet in de openbaarheid. Het is daarom ook belangrijk voor de meiden dat ze weten dat de gesprekken vertrouwelijk zijn bij hulpverleningsinstanties en dat ze anoniem kunnen blijven. Zoals binnen de autochtone bevolking mensen ‘uit de kast komen’, willen Marokkaanse lesbiennes dat vaak niet. Ten eerste accepteren ze het lesbisch zijn vaak niet als (een belangrijk) deel van hun identiteit en ten tweede is er nog veel angst voor de reacties vanuit de gemeenschap. Jammer genoeg houdt deze behoefte aan anonimiteit de zichtbaarheid en emancipatie van Marokkaanse lesbiennes in de samenleving tegen en daardoor is er weinig bekend over deze groep en ook weinig (specifiek) beleid voor. Rahma el Hannoufi geeft aan dat de meiden waar zij mee werkt vaak niet zichtbaar willen worden:

“De lesbische vrouwen willen juist onzichtbaar blijven, dat is meer het probleem. Dat is op zich goed voor ze, want ze willen gewoon leven, maar aan de andere kant is er geen specifieke hulpverlening voor ze. En dat is lastig. Ze willen wel hulp maar op de achtergrond, niet in de openbaarheid.”

Nadia Martosatoman-Laiti heeft echter andere ervaringen. De meiden met wie zij werkt willen juist wel naar buiten treden. Zij geeft weerbaarheidstrainingen aan jonge Marokkaanse lesbiennes:

“Ze willen dat het taboe doorbroken wordt. Ze willen juist in openbaarheid treden en zichtbaar worden. Wij trainen ze daarop, zodat ze het kunnen vertellen. Als zij het doen, dan zullen er meer volgen. Het mag niet meer in de taboesfeer blijven. Mijn doelgroep wil dat wel. Als dat niet het geval was geweest zouden ze nooit bij me hebben aangeklopt. Die dames die wij trainen willen het vertellen, anders zouden ze wel in de anonimiteit blijven. Deze dames willen geen dubbelleven. (...) Ze willen wel na verloop van tijd naar buiten treden en daarvoor worden ze ook getraind. Nu is het nog niet de tijd, maar ze willen wel naar buiten treden.”

Het is dus helaas moeilijk te zeggen waar Marokkaanse lesbiennes behoefte aan hebben: zichtbaarheid zodat de emancipatie op gang kan komen en de hulpverlening beter wordt of juist onzichtbaarheid zodat ze hun leven kunnen blijven leiden zonder lastig gevallen te worden. De behoefte is er dat de taboe doorbroken wordt, maar veel zijn van mening dat het daarvoor nu nog niet de tijd is. Het thema homoseksualiteit zal eerst meer bespreekbaar moeten worden gemaakt binnen de gemeenschap voordat de lesbische vrouwen naar buiten zullen treden.

Wat echter duidelijk blijkt, is de behoefte van de doelgroep aan informatie en lotgenotencontact. Zo weten ze dat ze niet de enige zijn en dat er meerde meiden rondlopen met dezelfde issues.

Rahma el Hannoufi: *“Ik neem ze mee naar verschillende activiteiten en events zodat ze in contact komen met lotgenoten. Die verkeren in dezelfde positie als zij. Ik link mensen aan elkaar zodat ze zich comfortabel voelen.”*

Souad Boumedien geeft ook aan dat zij veel behoefte had aan informatie. Daarnaast wilde ze ook graag contact maken:

“Familie was niet het eerste waar ik naar toe kon. Ik had vooral behoefte aan informatie. Van hoe zit het nou en welke mensen. Dan ga je op zoek, en ik kwam toen bij het COC terecht. Maar het was niet echt iets waarmee ik me bij kon identificeren ofzo. De mensen die er kwamen spraken me totaal niet aan. Ik herkende me daar gewoon nog niet in.”

Er is dus zeker behoefte aan een specifieke hulpverlening voor allochtone homoseksuelen en dus ook persoonlijk contacten met de mensen met dezelfde issues, omdat de problematiek wel degelijk verschilt met die van de gemiddelde autochtone Nederlander.

3.4.2 BELEIDSAANBEVELINGEN

Ook werd er de respondenten gevraagd een uitspraak te doen over het beleid ten behoeve van deze doelgroep. Daaruit zijn de volgende aanbevelingen gekomen:

- Ten eerste zal er meer onderzoek gedaan moeten worden naar de specifieke problematiek van deze doelgroep op meerdere gebieden. Op het gebied van bijvoorbeeld psychologie zal er onderzoek gedaan moeten worden naar de identiteitsontwikkeling van Marokkaanse of allochtone lesbiennes.
- De overheid kan meer specifieke aandacht richten op de doelgroep allochtone lesbiennes met daarbij ook aandacht voor Marokkaanse lesbiennes. Er is speciale aandacht voor lesbiennes en allochtone homoseksuelen, maar omdat de problematiek van autochtone en allochtone homoseksuelen en de problematiek van mannelijke en vrouwelijke homoseksuelen erg verschillen, is er specifiek beleid nodig.
- Meer voorlichting geven op zwarte scholen, zodat jongeren meer voorlichting krijgen over seksuele diversiteit. Het negatieve beeld van jongeren over homoseksualiteit kan op deze manier veranderd worden naar een meer positief beeld. Daarnaast is het ook belangrijk voorlichting te geven aan ouders.
- Er moet meer acceptatie voor Marokkaanse lesbiennes binnen de eigen kring komen ten betere hulpverlening voor Marokkaanse lesbiennes. Er is een aantal organisaties die zich richten op de allochtone homoseksueel. De doelstellingen per organisatie

moeten echter duidelijk zijn en er moet een duidelijke verdeling van taken zijn tussen verschillende organisaties. Veelal werken organisaties langs elkaar heen en zij weten niet dat er andere organisaties bestaan of wat zij doen.

- Het is belangrijk dat er een structuur zal ontstaan binnen het netwerk van hulporganisaties voor homoseksuelen van een multiculturele achtergrond, zodat er binnen deze organisaties meer aandacht kan komen voor (Marokkaanse) vrouwen. Het is dus belangrijk meer eenheid te creëren binnen de organisaties door één fysieke landelijke organisatie (eventueel stichting Malaica), waaraan (lokale) projecten en organisaties aan kunnen worden gekoppeld. Verschillende lokale organisaties kunnen zich aanmelden bij deze organisatie met verschillende initiatieven en projecten, zodat er een goed overzicht is van het hulpverleningsaanbod in de regio waar men in woont. Er kan een kruisbestuiving van kennisoverdracht en ervaringen plaats vinden.
- Binnen de landelijke organisatie is het belangrijk dat er ook onderscheid wordt gemaakt tussen verschillende subgroepen, zoals ouderen, jongeren, mannen, vrouwen en verschillende etniciteiten. Er kunnen daardoor specifieke (landelijke) activiteiten georganiseerd worden voor multiculturele vrouwen, waarbij er genoeg kennis en middelen zijn om een project grootschalig uit te voeren, waarbij lokale organisaties zich aan kunnen sluiten. Ook Marokkaanse lesbische vrouwen zouden hier dus goed terecht kunnen.
- Naast hulpverlening zal er ook nog steeds een belangrijke focus moeten worden gelegd op het bespreekbaar maken van homoseksualiteit, zodat Marokkaans-Nederlandse meisjes zich veiliger voelen om te vertellen dat ze lesbisch zijn. Allochtone zelforganisaties zouden hier een grote rol kunnen spelen. De nadruk zal de nadruk moeten worden gelegd op het bespreekbaar maken en niet op het accepteren. Een voorbeeld hiervan is het project van SMN 'Bespreekbaar maken van homoseksualiteit binnen eigen kring'. Ook deze projecten kunnen zich aansluiten bij een fysieke landelijke organisatie op het gebied van allochtone homoseksuelen.

4. BELEIDSANALYSE EN AANBEVELINGEN - LOKAAL: AMSTERDAM, ROTTERDAM EN UTRECHT

Ook binnen het lokaal beleid werd onderzocht of het homo-emancipatiebeleid ook toepasbaar is voor lesbiennes van Marokkaanse afkomst. In dit onderzoek wordt gefocust op het lokale beleid van Amsterdam, Rotterdam en Utrecht. De vraag die beantwoordt wordt in dit hoofdstuk is daarom:

Deelvraag 4: In hoeverre sluit het huidige lokale homo-emancipatiebeleid aan op problematiek van de doelgroep lesbiennes van Marokkaanse afkomst in Amsterdam, Rotterdam en Utrecht?

Het lokale beleid in de steden Rotterdam, Amsterdam en Utrecht is niet altijd toepasbaar op de doelgroep lesbiennes van Marokkaanse afkomst. De reguliere hulpverlening is vaak niet ingespeeld op de problematiek van deze vrouwen, doordat er geen kennis is van de culturele problematiek. Isjed Hussain merkt op dat er op de opleidingen meer aandacht moet worden besteed aan de doelgroep allochtone homoseksuelen. Hierdoor is er te weinig kennis in het werkveld. Hij voegt hier aan toe dat hulpverlening verleend moet worden door hulpverleners of vrijwilligers die dezelfde (etnische) achtergrond hebben, zodat de hulpverlener ook van het onderwerp af weet. Ook binnen de interculturele zorg zal homoseksualiteit meer op de agenda moeten staan.

4.1 KOPLOPERSOVEREENKOMST G4

De grote steden, Amsterdam, Utrecht, Rotterdam en Den Haag hebben de koploperovereenkomst 'lesbisch- en homo-emancipatiebeleid' ondertekend op 5 maart 2008. Dit houdt in dat deze vier steden (de G4) intensief gaan samenwerken, ervaringen uitwisselen en samen knelpunten oplossen. Hiervoor is er voor elke gemeente 200.000 euro beschikbaar. In dit onderzoek wordt gefocust op het lokale beleid van Amsterdam, Rotterdam en Utrecht.

4.1.1 AMSTERDAM

Binnen het actieprogramma van Amsterdam op het gebied van homoseksualiteit wordt op de volgende aandachtsgebieden een focus gelegd.

- Intensivering aanpak discriminatie en geweld tegen homo's
- Aanpak homo-emancipatie onder niet-westerse Amsterdammers
- Bespreekbaar en zichtbaar maken van homo-emancipatie onder jongeren
- Homo-emancipatie en zichtbaarheid versterken in de sport

- Homotoerisme en –evenementen activeren in een internationale topstad
- Lesbische en biseksuele vrouwen en homoseksuele ouderen⁵⁶

We zien hier dat er aandacht besteed wordt aan allochtone Amsterdammers en jongeren.

Daarnaast is ook de groep lesbische vrouwen een aandachtspunt. Om de homo-emancipatie onder niet-westerse Amsterdammers in Amsterdam aan te pakken is door Schorer het project Veilige Haven gestart. Veilige haven helpt homoseksuele jongeren met een multiculturele achtergrond. Er wordt aangegeven dat de belevingswereld van autochtone hulpverleners of ervaringsdeskundigen niet aansluit bij jongeren met een niet-westerse achtergrond. Bij Veilige Haven werkt een multiculturele groep hulpverleners.⁵⁷

Ook etnische organisaties proberen binnen hun eigen achterban homoseksualiteit bespreekbaar te maken in de eigen kring. Dit zijn kleine organisaties die opkomen voor deze doelgroep. Zij zijn zelf erg klein, maar werken samen met COC-Amsterdam. Enkele voorbeelden zijn: Secret Garden (organisatie voor homoseksuele moslims, Habibi Ana (een Arabisch homo-café) en Stichting Pera (Turkse zelforganisatie)⁵⁸

Het beleid richt zich erop om Veilige Haven mogelijk te blijven maken. En wil daarnaast informatie over hulpverlening aan homoseksuelen met een multiculturele achtergrond over brengen aan andere organisaties. Er zullen zelforganisaties benaderd worden door het COC om ook homoseksualiteit bespreekbaar te maken in eigen kring.

Voor vrouwen is er een samenwerking met Stichting OndersteBoven. Het specifieke beleid dat Amsterdam wil toepassen voor lesbische vrouwen is om op korte termijn een bijdrage te leveren voor activiteiten aan vrouwen tijdens de GayPride.⁵⁹ Aangezien we in de vorige hoofdstukken hebben kunnen vaststellen dat het voor Marokkaanse lesbiennes moeilijk is in de openbaarheid te treden, is dit actieplan niet toepasbaar voor de doelgroep Marokkaanse lesbiennes. Op het gebied van allochtone hulpverlening is er een goed beleid. Er wordt echter vaak vergeten dat allochtone (en zo ook Marokkaanse) lesbiennes nog onzichtbaarder zijn in de samenleving en nog moeilijker zijn te bereiken. Hiervoor is dus meer specifiek beleid nodig.

Over het algemeen heeft Amsterdam een goed beleid op het gebied van homoseksuelen met een etnische achtergrond. En voor de doelgroep lesbiennes wordt een goed beleid op gevoerd. Er zijn goede opvangcentra voor allochtone homoseksuelen zoals Secret Garden en Veilige Haven.

Binnen deze organisaties zijn er weinig Marokkaanse meiden te vinden. Aangezien deze doelgroep dus blijkbaar niet goed bereikt wordt, maar wel problemen ervaart is het nodig dat er meer aandacht aan deze doelgroep wordt besteed binnen het gemeentelijk

⁵⁶ Gemeente Amsterdam, *Actieprogramma Amsterdam Gay Capital 2009-2011*, 4

⁵⁷ Gemeente Amsterdam, *Actieprogramma Amsterdam Gay Capital 2009-2011*, 9

⁵⁸ Gemeente Amsterdam, *Actieprogramma Amsterdam Gay Capital 2009-2011*, 9,10

⁵⁹ Gemeente Amsterdam, *Actieprogramma Amsterdam Gay Capital 2009-2011*, 16

beleid van Amsterdam. Er zal een grotere focus op vrouwen in een multiculturele setting moeten worden gelegd, zodat er meer bereik gecreëerd kan worden.

4.1.2 ROTTERDAM

Het blijkt dat veel allochtone jongeren weinig tolerant zijn ten aanzien van homoseksuele medeburgers - dit blijkt uit cijfers van de GGD Rotterdam, -wil Rotterdam investeren in de jeugd.⁶⁰ Daarnaast wordt er naar gestreefd allochtonen te betrekken bij de discussie over homoseksualiteit en tolerantie. Het beleid is tweeledig: het verbeteren van tolerantie voor homoseksuelen in Rotterdam, en het empoweren en weerbaar maken van homoseksuelen.

Vanuit de dienst JOS, Jeugd, Onderwijs en Samenleving, wordt er in de gemeente Rotterdam verschillende soorten samenwerking bewerkstelligd tussen COC Rotterdam, zelforganisaties en Rotterdam Verkeert. Rotterdam Verkeert is een organisatie voor verbetering van het zorgaanbod voor homoseksuelen in Rotterdam. Voorbeelden hiervan zijn:

- Voorlichtingen aan allochtone mannen over seksuele diversiteit van JOS en de GGD
- Een samenwerking tussen COC Rotterdam en Apollo, een jongerenvereniging voor holebi's⁶¹ voor het empoweren van oude en nieuwe leden.
- Weerbaarheidstrainingen voor homoseksuele jongeren.

Het gemeentelijk beleid van Rotterdam heeft geen specifiek homobeleid, maar het beleid is wel veel gericht op allochtonen. In Rotterdam is er geen organisatie voor homoseksuelen met een multiculturele achtergrond. Rotterdam Verkeert, een lokale homo-organisatie doet echter wel mee met het project van Respect2love en heeft een eigen project i2Rotterdam en richt zich dus ook op de doelgroep allochtone homoseksuelen. Patty Franken van Rotterdam Verkeert geeft aan dat zij de hulpverlening aanpast aan de problematiek van de lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst aan de hand van opgedane ervaringen. Ook Marokkaanse lesbiennes kunnen dus terecht bij Rotterdam Verkeert voor hulpverlening. I2Rotterdam heeft de als doel dat allochtone homoseksuelen een leefstijl ontwikkelen die hun lichamelijke en geestelijke gezondheid niet in de weg staat. Daarnaast kent het nog vier subdoelen:

1. het ontwikkelen van een hulp- en steunaanbod voor en door allochtone holebi's;
2. het bespreekbaar maken van seksuele diversiteit in etnische kring;
3. het ontwikkelen van informele opvang via opgebouwde netwerken;
4. methodiekbeschrijving en (mogelijk) ontwikkeling van trainingen

Het beleid in Rotterdam sluit aan bij de problematiek van lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst door het werk van Rotterdam Verkeert. Patty Franken geeft aan dat

⁶⁰ Jeugd, Onderwijs en Samenleving, *V/M Vooruit. Uitvoeringsprogramma Emancipatie en Sociale Mobiliteit* (2008) 20

⁶¹ Betekenis holebi: Homoseksueel, lesbienne en biseksueel

op het gebied van bespreekbaar maken op het gebied van homoseksualiteit nog veel werk ligt voor de gemeente. Rotterdam heeft echter een Marokkaanse lesbienne als homo-ambassadeur, waardoor homoseksualiteit beter bespreekbaar wordt gemaakt.

4.1.3 UTRECHT

Terwijl Rotterdam zich specifiek richt op de acceptatie en hulpverlening aan allochtone jongeren, wordt er in het beleidsplan van Utrecht weinig tot geen aandacht besteed aan hulpverlening aan allochtone homoseksuelen en/of aan lesbische vrouwen.

Het Utrechtse beleid heeft de volgende speerpunten:

- Veiligheid
- Onderwijs en jongerenwelzijn (acceptatie)
- Zichtbaarheid
- Enkele kwetsbare groepen (m.n. homoseksuele en lesbische ouderen)⁶²

Binnen het speerpunt Veiligheid wordt wel genoemd dat uit een inwonersenquête is gebleken dat niet westerse allochtonen en met name Marokkaanse en Turkse scholieren meer moeite hebben met homoseksualiteit dan de autochtone Utrechters. Hieraan worden echter geen specifieke acties gekoppeld, zoals meer acceptatie creëren binnen de Turkse en Marokkaanse gemeenschappen. Daarnaast wordt er in het beleid ook niets genoemd over hulpverlening aan allochtone homoseksuelen.

Er is in Utrecht dan ook geen specifieke organisatie die zich richt op allochtone homoseksuelen. Wel is er een initiatief vanuit stichting Ofra (gericht op belangenbehartiging van Marokkaanse vrouwen) gestart, namelijk project BROOS. Het doel van dit project is tweeledig:

Bespreekbaar maken van homoseksualiteit binnen migrantengemeenschappen (en specifiek binnen de Marokkaanse gemeenschap.

- Creëren van diversiteit binnen 'witte' homo-organisaties en het interculturalisatieproces.

Er is geen specifieke hulpverleningsinstantie voor allochtone homoseksuelen in Utrecht, maar zij kunnen eventueel terecht bij het COC.

Het beleid van Utrecht is dus zeker niet toepasbaar op de doelgroep. Er moet meer een focus komen op homoseksuelen in een multiculturele setting, en meer focus op het gebied van lesbische vrouwen (het liefst in een multiculturele setting). Dit zou goed zijn voor de zichtbaarheid en emancipatie zodat er meer initiatieven in Utrecht zouden komen op dit gebied.

⁶² Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, *Gewoon homo zijn in Utrecht. Actieplan homo en lesbische emancipatie* (2008)

CONCLUSIE

Op verzoek van het SMN werd dit onderzoek gedaan met het doel de volgende vraag te beantwoorden:

In hoeverre sluit het huidige beleid op het gebied van homoseksualiteit aan op de problematiek van de doelgroep lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst en hoe kunnen we dit beleid verbeteren?

Om deze vraag te beantwoorden zijn de volgende deelvragen gesteld:

Deelvraag 1: Welke factoren zijn van invloed op de problematiek van lesbische vrouwen en op de problematiek van Marokkaanse homoseksuelen en hoe kan dit worden gekoppeld aan de problematiek van lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst?

Nederland is in relatie met andere landen een land waar een zeer homovriendelijk klimaat heerst. De acceptatie blijkt echter nog niet op alle gebieden voltooid. In Nederland was de attitude naar homoseksuelen niet zo lang geleden nog zeer negatief en is er een emancipatiegolf ontstaan. In de 21^e eeuw zijn homoseksuelen op juridisch gebied gelijk, maar op maatschappelijk gebied is er nog veel te doen

Lesbische vrouwen lijken geaccepteerd binnen de samenleving, maar zijn onzichtbaarder omdat zij minder opvallen in een masculiene samenleving. Wanneer men praat over homoseksualiteit gaat dit veelal over mannen. Ook is de agenda van homo-organisaties veelal gericht op mannen.

Binnen de Marokkaanse gemeenschap is relatief meer homonegativiteit dan bij de autochtone bevolking. Dit blijkt uit cijfers van de SCP. Er zijn een aantal factoren te noemen om de homonegativiteit te verklaren, zoals religie, (macho)cultuur, migratie en opvoeding. Al deze factoren lopen door elkaar heen en hebben heel veel met elkaar te maken. Religie een belangrijk deel van de Marokkaanse cultuur. Ook opvoeding komt voort uit normen en waarden die gevormd zijn door de cultuur. Daarnaast zorgt migratie voor barrières van identiteitsvorming van Marokkaanse jongeren en Marokkaanse homoseksuelen door botsende culturele en religieuze waarden.

Er zijn dus vele factoren die van invloed zijn op de problematiek van lesbische vrouwen en op de problematiek van Marokkaanse homoseksuelen. Er is echter weinig bekend over de doelgroep Marokkaanse lesbiennes, maar het is duidelijk dat voorgaande factoren ook van invloed zijn op deze doelgroep.

Deelvraag 2: Wat zijn de ervaringen in de praktijk wat betreft de problematiek van lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst?

Aan de hand van interviews met de respondenten is de problematiek van lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst duidelijker geworden.

In veel gevallen leiden Marokkaanse lesbiennes een dubbelleven omdat ze niet voor hun familie en vrienden durven uitkomen voor het feit dat ze lesbisch zijn, alleen binnen de

gayscene kunnen ze zichzelf zijn. De meiden willen vaak hun ouders niet teleurstellen. Dit is te verklaren doordat de Marokkaanse cultuur een wij-cultuur is, waarbij verantwoording naar de familie erg belangrijk is. De druk tot trouwen en kinderen krijgen is daarom erg groot.

Onwetendheid over homoseksualiteit en seksualiteit wordt erg belangrijk geacht binnen de acceptatie en zelfacceptatie van homoseksuelen. Er is een taboe op seksualiteit. De problemen die veroorzaakt worden door onwetendheid creëren bij Marokkaanse meiden psychische problemen, terwijl bij mij mannen dit zich naar buiten uit in geweld, drank of drugs.

Ook in het kwalitatief onderzoek wordt kenbaar gemaakt dat de machocultuur van de Marokkaanse gemeenschap een belangrijke factor is van een negatieve houding tegenover homoseksuelen. Mannelijkheid is erg belangrijk in de Marokkaanse cultuur en aangezien mannen meer vrijheid hebben op straat, kan zich zo een machocultuur ontwikkelen. Vrouwen en meiden hebben veel meer sociale controle, en daardoor is het voor lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst moeilijker om op organisaties af te stappen.

Het vormen van een identiteit is erg lastig voor Marokkaanse lesbische vrouwen, omdat een identiteit deel is van cultuur en religie. Ook zijn ze vanaf jongs af aan opgevoed met het idee dat het niet hoort. Religie is vooral voor de zelfacceptatie van de Marokkaanse lesbiennes moeilijk.

Het literatuuronderzoek en kwalitatief onderzoek laten dus zien dat Marokkaanse lesbische vrouwen andere problemen hebben en daarvoor dus ook specifieke hulp voor nodig hebben. De problematiek verschilt met die van autochtone homoseksuelen door factoren zoals religie, cultuur en een hogere mate van onwetendheid. Ook verschilt de problematiek met mannelijk homoseksuelen van Marokkaanse afkomst door factoren zoals sociale controle en de druk om te trouwen.

Deelvraag 3: In hoeverre sluit het huidige landelijke homo-emancipatiebeleid aan op de problematiek van de doelgroep lesbiennes van Marokkaanse afkomst?

Op het gebied van homoseksualiteit is er veel beleid, maar dit sluit vaak niet aan op de doelgroep Marokkaanse lesbiennes. Wel is er beleid speciaal voor lesbische vrouwen en beleid voor homoseksuele allochtonen. De focus wordt echter nog te weinig gelegd op de Marokkaanse lesbiennes.

Het is niet helemaal duidelijk welke behoeftes lesbische Marokkaanse vrouwen nu werkelijk hebben, daarvoor is er te weinig data van de groep zelf. Wanneer we de ervaringen van de experts en de ervaringen van de Marokkaanse lesbiennes bekijken, zijn er een paar behoeftes af te leiden. Over het algemeen willen Marokkaanse lesbiennes anonimiteit en vaak willen of durven ze niet zichtbaar zijn. Het is daarom nog te vroeg om te verlangen van de Marokkaanse lesbiennes om naar voren te treden, omdat de gemeenschap er nog niet klaar voor is en omdat de lesbiennes zelf onzichtbaar willen blijven, zodat ze rustig hun leven kunnen leiden, al is dat dan een dubbelleven. Daarom is het belangrijk homoseksualiteit binnen de Marokkaanse gemeenschap bespreekbaar te maken. Er is echter duidelijk

behoefte aan informatie en lotgenotencontact, waarbij hulpverlening aan deze specifieke doelgroep dus essentieel is. Om dit te realiseren zijn verschillende beleidsadviezen te noemen:

- Meer onderzoek naar de doelgroep
- Overheidsbeleid zal meer focus moeten leggen op de doelgroep
- Betere organisatie binnen de allochtone homohulpverlening en emancipatie, waarbij er meer focus wordt gelegd op verschillende subgroepen zoals allochtone lesbiennes.

Deelvraag 4: In hoeverre sluit het huidige lokale homo-emancipatiebeleid aan op problematiek van de doelgroep lesbiennes van Marokkaanse afkomst in Amsterdam, Rotterdam en Utrecht

Lokaal zullen er meer initiatieven moeten plaatsvinden om in elke regio een goed hulpverleningsaanbod te creëren. Amsterdam, Rotterdam en Utrecht hebben alle drie een heel ander beleid op het gebied van homoseksualiteit.

In Amsterdam wordt er veel aandacht besteed aan allochtone Amsterdammers en jongeren, zowel op het gebied van bespreekbaar maken als op het gebied van hulpverlening. Verschillende initiatieven zijn Secret Garden en Veilige haven. Er is veel vakkennis aanwezig bij deze organisaties, dus ook Marokkaanse vrouwen kunnen hier goed terecht. De hulpverlening in Amsterdam sluit dus redelijk goed aan bij de problematiek. Aangezien er weinig lesbische meiden van Marokkaanse vrouwen bij deze organisaties te vinden zijn, zal het gemeentelijk beleid zich meer moeten toespitsen op het bereiken van deze doelgroep.

In Rotterdam wordt er specifiek ingezet op allochtone homoseksuelen. Er zijn echter geen specifieke homo-organisaties voor allochtonen, maar deze taak wordt goed opgepakt door Rotterdam Verkeert met het project i2Rotterdam. Ook hier is ruimte voor de doelgroep lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst. Het lokale beleid zou initiatieven voor homoseksualiteit en multiculturalisme kunnen steunen en zich ook meer kunnen toespitsen op het bereiken van Marokkaanse lesbiennes.

In het beleid van Utrecht wordt er te weinig aandacht aan specifieke doelgroepen gegeven. Er is geen toegespitst beleid voor lesbische vrouwen en allochtone homoseksuelen. Daarnaast zijn er ook weinig initiatieven voor hulpverlening en emancipatie voor de doelgroep homoseksuele allochtonen. Wel bestaat het Project BROOS dat probeert diversiteit te creëren bij homo-organisaties en lesbische vrouwen en Marokkaanse meiden met elkaar in contact brengt om zo vooroordelen binnen de Marokkaanse gemeenschap weg te nemen. Het beleid van Utrecht zal zich meer moeten toespitsen op de groep allochtone homoseksuelen en een groter netwerk van hulpverlening moeten creëren, daarnaast zal ook de emancipatie binnen de Marokkaanse gemeenschap in Utrecht verbeterd moeten worden door meer projecten als BROOS aan te moedigen.

Algehele conclusie en antwoord op de hoofdvraag: In hoeverre sluit het huidige beleid op het gebied van homoseksualiteit aan op de problematiek van de doelgroep lesbische vrouwen van Marokkaanse afkomst en hoe kunnen we dit beleid verbeteren?

Het beleid op het gebied van homoseksualiteit sluit niet goed aan bij de doelgroep lesbiennes van Marokkaanse afkomst, omdat de problematiek degelijk anders is voor deze doelgroep. De overheid zal daarom meer specifieke aandacht moeten geven aan deze doelgroep. Er zal meer onderzoek moeten komen en een betere structuur binnen de hulpverlening gecreëerd moeten worden. Ook lokaal zullen er meer initiatieven ondersteund moeten worden.

Advies aan SMN:

- Het is belangrijk dat SMN zich richt op lokale projecten in Utrecht op het gebied van homoseksualiteit, aangezien hier weinig initiatieven voor zijn.
- SMN doet goed werk door homoseksualiteit bespreekbaar te maken in de Marokkaanse gemeenschap en het is belangrijk hiermee door te gaan. Door dit bespreekbaar maken wordt de omgeving voor de lesbiennes van Marokkaanse afkomst positiever en hebben zij ook meer ruimte om zichzelf te zijn.
- Wellicht kan SMN-vrouw, een onderdeel van SMN, een activiteit over homoseksualiteit organiseren, om zo het onderwerp meer bespreekbaar te maken en kan men op deze manier de doelgroep beter bereiken.
- De focus van het project moet worden gelegd op wederzijds respect in plaats van 'gedwongen' acceptatie. "Ik wil niet negatief behandeld worden als Marokkaanse Nederlander, dan moet ik ook een homoseksueel (al dan niet van Marokkaanse afkomst) negatief beoordelen."
- Contact en informatie zijn erg belangrijk bij het bespreekbaar maken van homoseksualiteit. Activiteiten met lesbiennes (al dan niet Marokkaans) zijn daarom aan te raden.

BIBLIOGRAFIE

- ACB Kenniscentrum, *Allochtonen, geloof en homoseksualiteit. Kennisdossier 2* (2010)
- ACB Kenniscentrum, *Marokkaanse jongens en homonegativisme. Een kwestie van opvoeding? Kennisdossier 1* (2010)
- A. Adamczyk, C. Pitt, 'Shaping attitudes about homosexuality: The role of religion and cultural context', *Elsevier* 38 (2009) 338-351
- D. J. Allen, T. O. Oleson, 'Shame and Internalized Homophobia in Gay Men', *Journal of homosexuality* 37 (1999) 33-43
- J.W. Berry, 'Acculturation as varieties of adaption' In: A. Paddilla, *Acculturation: Theory, models and some new findings* (Boulder 1980) 9-25
- L. Buijs et al., 'Als ze maar van me afblijven', *Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling Gemeente Amsterdam* (2008) 3-126
- COC Nederland, *Beleidsvisie; Homo-, lesbisch, biseksueel en transgenderbeleid*, (2006)
- Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, *Gewoon homo zijn in Utrecht. Actieplan homo en lesbische emancipatie* (2008)
- B. Dykes, 'Problems in defining Cross-Cultural "Kinds of homosexuality" – and a Solution', *Journal of Homosexuality* 38 (1999) 1-18
- L. Eldering, *Cultuur en opvoeding* (Lemniscaat 2008) 160
- E. Ettore, *Lesbians, Woman & Society* (Boston 1980)
- Femfusion, *Beleidsstuk: Lesbische emancipatie, wat is dat?* (2002) 1-5
- Forum, *Homoseksualiteit en gedeeld burgerschap* (2003)
- Gemeente Amsterdam, *Actieprogramma Amsterdam Gay Capital 2009-2011*
- C. Hensley et al., 'Examining the Relationship Between Female Inmate Homosexual Behavior and Attitudes Toward Homosexuality and Homosexuals', *International Journal of Sexuality and Gender Studies* 7 (2002) 293-306
- Jeugd, Onderwijs en Samenleving, *V/M Vooruit. Uitvoeringsprogramma Emancipatie en Sociale Mobiliteit* (2008)
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Gewoon homo zijn. Lesbisch- en homo-emancipatiebeleid 2008-2011* (2007)
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Voortgangsreportage lesbisch- en homo-emancipatiebeleid* (2010)
- I. Mink, R. Schriemer, *Gay in Rotterdam. Down & Out of Out & Proud?* (RADAR 2010) 165
- M. Killen, C. Wainryb, 'Independence and interdependence in diverse cultural Contexts', *New Directions for Child and Adolescent Development* (2000) 5-21.
- Sociaal Cultureel Planbureau, *Steeds gewoner, nooit gewoon; Acceptatie van Homoseksualiteit in Nederland* (2010)
- G. Sullivan, P.A. Jackson, 'Introduction: Ethnic Minorities and the Lesbian and Gay Community', *Journal of homosexuality* 36 (1999) 1-28

BIJLAGE I - ACHTERGROND INFORMATIE RESPONTE**Patty Franken (Rotterdam)**

Expertise: Projectmedewerker bij Rotterdam Verkeert met het project i2Rotterdam

Doel: Empowering van jongeren met homoseksuele gevoelens en een multiculturele achtergrond.

Rahma el Hannoufi (Utrecht)

Expertise: Werkzaam bij Stichting Ofra die strijdt voor de positieverbetering van Marokkaanse vrouwen. Werkt mee aan het project BROOS, een samenwerking tussen COC Nederland en Stichting Ofra.

Doel: Bespreekbaar maken van homoseksualiteit binnen migrantengemeenschappen en specifiek binnen de Marokkaanse gemeenschap. Het creëren van meer diversiteit binnen witte homo-organisaties en op gang laten komen van het interculturalisatieproces.

Nadia Martosatoman-Laiti (Amsterdam)

Expertise: Directeur Rona Training & Adviesbureau. Docent weerbaarheid & zelfverdediging. Begeleidt een groep Marokkaanse lesbiennes.

Doel: Weerbaar maken van homoseksuele vrouwen, zodat ze op een waardige manier kunnen vertellen dat ze homo zijn.

Moenira Shirwa (Amsterdam)

Expertise: Medewerker COC Nederland en begeleid het project: respect2love. Dit project is voor de doelgroep: multiculturele holebi.

Doel: Stimuleren en motiveren van de doelgroep om zelf het onderwerp bespreekbaar te maken in de eigen gemeenschap.

Isjed Hussain (Amsterdam)

Expertise: Coordinator van Veilige Haven, deel van stichting Schorer.

Doel: Gezondheid en welzijn van de multiculturele homoseksueel. Het geven van hulpverlening, informatie en lotgenoten contact.

Souad Boumedien (Rotterdam/Amsterdam)

Lesbienne van Marokkaanse afkomst.
Homo-ambassadeur van Rotterdam